

UNIVERSITATEA „ȘTEFAN CEL MARE”, SUCEAVA
FACULTATEA DE LITERE ȘI ȘTIINȚE ALE COMUNICĂRII
ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FILOLOGIE

ALEXANDRU POPESCU-TELEGA
ÎN ISTORIA HISPANISMULUI ROMÂNESC
REZUMAT

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Mircea A. DIACONU

Doctorand:
Carmen-Lenuța SVEDUNEAC

Suceava
2020

CUPRINS

Motivația și miza lucrării	3
Aparat critic	7
Structura lucrării.....	7
Concluzii	23
Bibliografie generală	31

Motivația și miza lucrării

Lucrarea *Alexandru Popescu-Telega în istoria hispanismului românesc* este o cercetare asupra vieții și mai ales asupra operei lui Alexandru Popescu Telega, primul profesor de limbă și literatură spaniolă din istoria universitară din România, membru și corespondent al Academiei Regale Spaniole (începând din 1940), unul dintre cei mai prolifici traducători de limbă spaniolă din perioada interbelică, colaborând cu însuși Miguel de Unamuno pentru traduceri: *Viața lui Don Quijote și Sancho Panza*, *Solilocvii și convorbiri*, *Sentimentul tragic al vieții și Încercări*, primul hispanist român și primul exeget al lui Cervantes din spațiul autohton ale cărui studii sunt recunoscute la nivel european.

Unul dintre motivele pentru care am decis să abordăm o astfel de temă este discrepanța dintre aprecierile critice pe care Alexandru Popescu-Telega le obține înafara țării și lipsa de recunoaștere de care are parte în România.

În acest moment, în spațiul românesc există un număr insignifiant de date privind activitatea și soarta hispanistului. În 1925, la doar un an după apariție, în articolul *Kulturnachrichten aus Romanien (Știri culturale din Romania)*¹ apărut în revista „Oameni celebri” („Berümte Mäner”), I. Jahrgang (Germania) apreciază în mod deosebit și laudă monografia *Cervantes*. Cervantistul german este de părere că studiul îmbogățește inventarul cunoștințelor despre celebrul autor spaniol și propune o serie de interpretări noi ale scrierilor sale marelui scriitor spaniol; el consideră lucrarea hispanistului român drept una dintre valorile culturii românești. De asemenea, în 1929, criticul portughez Augusto Martins face următoarele aprecieri: „Ilustrul profesor român Alexandru Popescu-Telega”, cu o cultură hispanică excepțională, câștigă respectul țării noastre cu două studii de mare valoare: *Lirica portugheză de azi și Asemănări și analogii între folclorul român și iberic*².

Lista continuă cu L. Ambruzzi, care, în 1934, invocă în articolul său *Rassegna Nazionale*³ contribuția lucrării lui Alexandru Popescu-Telega, *Cervantes și Italia*, la creșterea patrimoniului studiilor cervantine. În 1930, Gabriel Martín del Río y Rico elogiază și include monografia *Cervantes* (1924) în catalogul secțiunii dedicate exclusiv autorului spaniol din Biblioteca Națională din Madrid.

¹ I. Jahrgang, *Kulturnachrichten aus Romanien*, „Berümte Mäner”, Berlin, 10 decembrie 1925, p. 9.

² Augusto Martins, „Portugale”, 8, Lisabona, 1929, p. 56.

³ L. Ambruzzi, „Rassegna Nazionale”, Anno LVI, serie III, Vol XX, Florența, 1934, p. 221.

În 1939, grație activității desfășurate în slujba promovării valorilor culturale spaniole, Guvernul Spaniol îl propune pentru conducerea lectoratului din București; relevant este și faptul că în 1941, Alexandru Popescu Telega este invitat să predea la Catedra de Literaturi Romanice de la Universitatea din Barcelona, iar la scurt timp la Catedra de Limba Română din Madrid, însă refuză aceste oferte.

Abia în 1944, România îi răsplătește eforturile, iar Alexandru Popescu-Telega devine primul profesor titular de limbă spaniolă din istoria învățământului universitar românesc. Din păcate, doi ani mai târziu, la 4 aprilie 1946, relațiile diplomatice dintre România și Spania sunt rupte de Guvernul Groza, iar hispanistul pierde suportul Guvernului Spaniol și al Caselor regale celor două țări, legăturile diplomatice fiind restabilite abia în 1977, anul morții sale.

Hispanistul devine ținta securității, iar pe seama relațiilor sale anterioare apar numeroase speculații.

În funcție de cât de implicați erau în relațiile cu Spania, profesorii au fost excluși din învățământ sau, cei mai norocoși dintre ei, au fost repartizați din universități la licee unde au predat limba română, filosofia sau istoria.

Potrivit declarațiilor mai multor hispaniști români⁴, în mediul academic se vehicula faptul că unul dintre marii persecutați a fost Alexandru Popescu-Telega, care a fost „ridicat” de Securitate direct de la catedră fără să se știe însă exact motivele. Pe lângă faptul că el nu s-a mai întors în Universitate, se știa doar că studiile și traducerile sale au început să dispară brusc din biblioteci și librării.

În anul 1947, Alexandru Popescu-Telega este scos abuziv la pensie, iar în 1948 i se retrage și remunerația.

Acest context ne-a determinat să investigăm Arhivele Naționale ale Securității. Capitolul 1.2, intitulat *Alexandru Popescu-Telega, elemente biografice*, prezintă rezultatele acestor investigații care vin să elucideze circumstanțele în care hispanistul devine ținta clasei politice și motivele care au determinat declinul său și soarta operei sale.

Conform datelor existente în arhivele securității înregistrate în dosarul cu nr. 1524 (vol. I și II), conflictele lui Alexandru Popescu-Telega cu regimul politic datează încă din anul 1936, când publică diverse articole în care împărtășește opinii politice controversate însă, declinul său începe abia după instaurarea regimului comunist. Succesul titularizării sale din martie 1944, când devine primul profesor de limbă spaniolă din istoria învățământului

⁴ Teza înregistrează declarațiile lui Andrei Ionescu, Grigore Dima și a unui student care asistă la episodul în care Alexandru Popescu-Telega părăsește universitatea însoțit de o brigadă de poliție.

universitar românesc, este de scurtă durată, pentru că, o lună mai târziu, la 4 aprilie 1944, își pierde locuința de reședință din București în urma bombardamentelor repetate înregistrate în capitală⁵. Bunurile familiei nu au putut fi recuperate: biblioteca hispanistului și toate studiile sale în lucru (articole, traduceri, posibil monografia lui Lope de Vega pe care o invocă în varii studii și pe care nu am reușit să o reperăm și posibil alte studii despre care nu știm) au fost definitiv pierdute.

Potrivit unor rapoarte S.R.I⁶ existente în dosar, confirmăm pensionarea din anul 1948 și lămurim motivele retragerii remunerației. Începând cu anul 1948, odată cu noua reformă a învățământului, predarea limbii spaniole este interzisă în România⁷, rațiunile fiind de ordin politic; ajutat de Hitler și Mussolini să ajungă la putere, generalul Franco, conducătorul Spaniei, devine dușmanul regimului comunist, implicit dușmanul României.

Pentru a-și câștiga existența, familia Popescu predă lecții particulare de limbă franceză și vinde obiecte personale de valoare⁸. Singura sursă oficială de venit sunt traducerile lui Alexandru Popescu-Telega, însă 1948, toate editurile intră în subordinea statului, autorii spanioli sunt scoși treptat din librării, iar traducătorii de limbă spaniolă își pierd veniturile și devin dispensabili. Prin urmare, Alexandru Popescu-Telega pierde și această sursă de venit.

Potrivit mandatului de urmărire⁹, eliberat de Direcția de Contra Spionaj, Alexandru Popescu-Telega figurează din 1945 pe lista suspecților de spionaj. Atât în activitatea sa de corespondent al Casei Regale Spaniole, cât și în cea de lector ori de traducător, hispanistul este văzut în compania demnitarilor străini. Relațiile cu ambasadorul Italiei în România, Renato Bova Scoppa (1941-1945) bunăoară, pentru care traduce în repetate rânduri, ori prietenia cu fostul ministru al Spaniei în România, Casa Rojas, căruia îi predă lecții de limba română, primind în schimb sprijin în traducerile sale din limba română în limba spaniolă, îl avansează pe lista suspecților de spionaj. Casa îi este percheziționată și este chemat la mai multe interogatorii, însă neagă orice implicare politică¹⁰, susținând că relațiile lui nu au implicații politice, el fiind contactat și remunerat pentru activitatea de traducător. În anul

⁵Din corespondența lui înregistrată până în anul 1944, reiese că Alexandru Popescu-Telega a pierdut locuința situată în strada Banului, următoarele scrisori fiind expediate de la adrese diferite din București.

⁶ Arhiva Operativă a Ministerului Afacerilor Interne, Dosar 1524, vol. 2, fila 162.

⁷ Studiarea limbii spaniole este interzisă în România între anii 1948-195.

⁸ Din rapoartele S.R.I. reiese că Alexandru Popescu-Telega a primit, în repetate ocazii, importante sume de bani de la o familie cu stare din București. În urma unui interogatoriu efectuat de un agent S.R.I., persoanele în cauză au declarat că hispanistul le-a vândut blănuri și covoare. Trebuie să menționăm că soții Popescu au locuit în Craiova până în anul 1938, oraș în care dețineau o proprietate personală iar Cornelia Popescu, fostă Juvet, era fiica unui important om de afaceri elvețian care deținea mai multe proprietăți în Craiova; cel mai probabil reabilitatea financiară a fost posibilă datorită patrimoniului din Craiova. Arhiva Operativă a Ministerului Afacerilor Interne, Dosar 1524, vol. 2, fila 162.

⁹Anexă 3, Arhiva Operativă a Ministerului Afacerilor Interne, Dosar 1524, vol. 2, fila 3.

¹⁰*Ibidem*, vol, 1, filele 152-170.

1950, Leopoldo Bravo decide să-l angajeze translator în cadrul Legației Argentinei, iar în anul 1951, pe numele lui Alexandru Popescu-Telega se emite un ordin de căutare¹¹.

Conform unei note¹², în data de 20 august 1952, Alexandru Popescu-Telega este constrâns de Ministerul Afacerilor Interne să intre în slujba Serviciilor Secrete ale Statului Român. Termenul folosit de autorități este cel de „cooptare prin arestare”¹³. Pentru a-și apăra viața și pe cea a familiei sale, sub numele de „Tudor”, hispanistul este obligat să furnizeze Republicii Populare Române informații despre activitatea diplomaților argentinieni¹⁴.

Pasiunea pentru limba spaniolă și activitatea sa din domeniul hispanisticii se transformă într-o sentință.

Abia în anul 1968, se încetează urmărirea lui și se clasează dosarul cu următoarele mențiuni: „persoana în evidență s-a pensionat în 1961 și nu se mai încadrează în directivă”¹⁵.

Singurul motiv pentru care Alexandru Popescu-Telega a rămas în libertate a fost generat de interesul comuniștilor pentru activitatea demnitarilor din cadrul Legației Argentinei.

Din păcate, elanul hispanistului va fi secerat de instaurarea regimului comunist. Una dintre motivațiile demersului nostru a fost necesitatea de a face cunoscută o realitate istorică: soarta omului Alexandru Popescu-Telega și a operei sale sub opresiunea politică.

Mai multe amănunte despre viața lui Alexandru Popescu-Telega pot fi găsite în capitolul 1.2, anterior invocat și în nota biografică a hispanistului de la finele lucrării.

Teza are un caracter recuperator, miza fiind prezentarea activității hispanistului, pe cât posibil exhaustivă. Investigația se vrea, și este, în opinia noastră, un studiu aprofundat privind felul în care a luat naștere fenomenul hispanic în România, intenția noastră fiind cea de a demonstra importanța majoră a activității lui Alexandru Popescu-Telega la răspândirea cunoașterii valorilor culturale spaniole în spațiul românesc.

¹¹*Ibidem*, fila 17.

¹²*Ibidem*, vol. 1, fila 140.

¹³*Ibidem*.

¹⁴ În anexele dosarului pot fi consultate o serie de rapoarte întocmite de Alexandru Popescu-Telega; agentul Tudor raportează activitatea diplomaților argentinieni, misiunile sale din cadrul Legației etc; sunt prezente și numeroase fotocopii ale corespondențelor diplomaților.

¹⁵*Ibidem*, fila 15.

Aparat critic

Demonstrația noastră s-a bazat pe expunere directă, este cazul prezentării studiilor de popularizare și a situației hispanistului în epocă, și s-a transformat în analiză comparatistă în cazul studiilor de cercetare ale lui Alexandru Popescu-Telega. În cea mai mare parte a lucrării ne-am axat pe metode clasice de cercetare, însă un capitol aparte a fost cel destinat traducerilor romanului *Don Quijote*, unde am operat cu instrumente de traductologie modernă. Astfel, discursul nostru s-a articulat în jurul conceptului de *retraducere*, pe care l-am teoretizat și problematizat în contextul versiunilor romanului *Don Quijote*. Instrumentarul critic ales a abordat diferite probleme de traductologie; în primă fază, analiza s-a axat pe structură, terminologie și stilistică, iar apoi s-a transformat într-o analiză personalizată, în care ne-am raportat la intențiile traducătorului și metodologia sa.

Structura lucrării

Studiul debutează cu un argument în care prezentăm necesitatea cercetării noastre și este urmat de 5 capitole. Primul, intitulat Considerații metodologice, terminologice și biobibliografice este subdivizat în 5 secțiuni, și anume: *Structura lucrării* (1.1), *Alexandru Popescu-Telega*, elemente biografice (1.2, anterior prezentat), *Definirea conceptelor de hispanist și hispanism* (1.3), *Alexandru Popescu-Telega în receptarea românească* (1.4) și *Studii de referință în hispanistica românească înainte de Alexandru Popescu-Telega și contemporane lui* (1.5).

Scopul problematizării conceptelor de *hispanism* și *hispanist* stabilește vine să stabilească particularitățile activității unui hispanist. În acest sens, am creat un portret robot al hispanistului, stabilind astfel care trebuie să fie, în opinia noastră, calitățile unui promotor al culturii spaniole.

Lucrarea continuă cu o bibliografie critică a studiilor despre Alexandru Popescu-Telega (1.4.). Această secțiune va determina poziționarea lucrării noastre, numărul mic al lucrărilor înregistrate fiind un motiv în sine pentru justificarea necesității demersului nostru.

Astfel, inventarul cuprinde recenzii ale cărților sale (CD Fortunescu recenzează volumele *Prozatori spanioli contemporani*¹⁶ și *Cervantes și Italia*¹⁷, iar Traian Păunescu

¹⁶ C.D. Fortunescu, *Prozatori spanioli contemporani*, în „Arhivele Olteniei” anul III, nr. 13, Craiova, 1924, p. 284-285.

¹⁷ *Idem*, *Cervantes și Italia* în „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1931, p. 120.

Ulmu, *Lecturi romanice*¹⁸), opinii critice izolate în istorii ale hispanisticii românești (Iorgu Iordan și Paul Georgescu, *Studiile hispanice în România*¹⁹, Nicolae Iorga, *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor*²⁰), teze de doctorat (Robert Lozinski, *Hispanismul ca model de integrare culturală și caracteristicile sale românești*²¹ și Ana Maria Popa, *Receptarea lui Cervantes în spațiul literaturii române*²²), lucrări despre Cervantes (Medeea Freiberg *Cervantes în România, Studii de literatură universală și comparată*²³, Ivanovici, Victor, *Un caftan pentru Don Quijote*²⁴ etc.) și articole în jurnale (Traian Păunescu Ulmu *Al. Popescu-Telega hispanista*²⁵, Eugenia Oprescu, *Alexandru Popescu-Telega, cercetător al literaturii spaniole*²⁶)

Comparația între teza noastră și lucrările mai sus invocate a fost o secțiune restrânsă, având în vedere faptul că nu suntem în fața unor studii exhaustive despre Alexandru Popescu-Telega, ci în fața unor adnotări cu și despre activitatea sa. Lucrarea lui Traian Păunescu Ulmu de pildă, se construiește ca o simplă relatare de fapte: biografia autorului este imprecisă și pe alocuri eronată, iar bibliografia se termina în anul 1944, anul redactării articolului. Nici bibliografia pe care ne-o oferă studiul Eugeniei Oprescu nu este una completă, lipsind cu desăvârșire activitatea publicistică și lingvistică, autoarea oferindu-ne prezentări succinte ale volumelor *Cervantes și Italia, Pe urmele lui Don Quijote și Lecturi romanice*. Lucrarea lui Robert Lozinski, însă îi dedică hispanistului un capitol, *Drumuri deschise de Alexandru Popescu-Telega*, în care sunt menționate eforturile lui Alexandru Popescu-Telega și importanța activității și demersurilor sale în istoria hispanismului românesc. Studiile Medeei Freiberg și teza de doctorat a Anei Maria Popa prezintă activitatea de cervantist a lui Alexandru Popescu-Telega, iar Paul Georgescu, Nicolae Iorga și Iorgu Iordan, consemnează meritele sale deosebite în istoria hispanismului românesc, cel din urmă fiind de părere că activitatea hispanistului are un preponderent caracter popularizator.

¹⁸ Traian Păunescu Ulmu, *Contribuții la sporirea umanității noastre*, „Universul Literar”, anul XLVIII, Nr. 50, 1939, p. 1.

¹⁹ Iorgu Iordan, Paul Georgescu, *Los estudios hispánicos en Rumania (Studiile hispanice în România)*, Societatea Română de Lingvistică Romanică, București, 1964

²⁰ Nicolae Iorga, *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor*, I-III, Editura pentru literatură universală, București, 1920.

²¹ Robert Lozinski, *El hispanismo como modelo de integración cultural y sus caracteres rumanos*, teză de doctorat nepublicată susținută la Universitatea din București, 1998.

²² Ana Maria Popa, *Receptarea lui Cervantes în spațiul literaturii române*, Universitatea București, 2012.

²³ Medeea Freiberg, *Cervantes în România, Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București, 1970.

²⁴ Victor Ivanovici, *Un caftan pentru Don Quijote*, Ed. Ideea Europeană, București, 2011.

²⁵

²⁶ Eugenia Oprescu, *Alexandru Popescu Telega, investigador de la literatura española*, în „Revista de istorie și teorie literară”, nr. 2, București, 1976, p. 257-264.

Tot în partea introductivă am întocmit un corpus bibliografic de referință ordonat cronologic și tematic. Astfel, luând cronologia drept criteriu, secolul al XIX-lea este reprezentat de primele manifestări privind interesul pentru cultura și literatura spaniolă, iar secolul al XX-lea este împărțit în 3 perioade: perioada dinaintea Primului Război Mondial și Primul Război Mondial, 1901-1918, perioada interbelică românească, 1918-1941, și cel de-al Doilea Război Mondial și începuturile regimului comunist, 1941-1948 (1948 fiind anul în care învățarea limbii spaniole este interzisă în învățământul românesc).

Folosind tematica lucrărilor analizate drept criteriu am clasificat activitatea lui Alexandru Popescu-Telega în studii de popularizare, studii folcloristice, studii de lingvistică, studii de critică literară și traduceri. La secțiunea studiilor de popularizare am înregistrat note de călătorie, povestiri cu și despre personalități din lumea literară spaniolă, mici studii de geografie lingvistică, studii de cultură și civilizație și studii de folclor, toate adaptate pentru public.

Conform organizării tematice, anterior menționate, am prezentat cronologic:

1. Activitatea de popularizare:

a. articole rămase izolat în jurnalele vremii

b. articole recuperate în volume

În cadrul acestei secțiuni, în funcție de subiectele abordate, am identificat următoarele tipuri de studii: note de călătorie, povestiri, studii folcloristice, studii lingvistice și studii de cultură și civilizație spaniolă.

2. Activitatea critică din domeniul folclorului

3. Activitatea din domeniul cercetării și criticii literare

4. Traducerile

Trebuie să menționăm că Alexandru Popescu-Telega își grupează o parte din articolele de popularizare în două volume: *Lecturi Romanice* (1939) și *Pe urmele lui Quijote* (1942). Volumul *Lecturi Romanice*, de pildă, conține articole publicate între 1912 și 1924²⁷, iar volumul *Pe urmele lui Quijote* conține articole publicate între 1925 și 1936²⁸. Cum cronologia este un factor important în evaluarea studiilor hispanistului, ne-am raportat în analiza noastră la anul publicării în volum, cu precizarea anului primei sale apariții. Pentru omogenitatea lucrării și claritatea expunerii am grupat publicațiile în funcție de tematica abordată și în

²⁷Articolele *Un reprezentant al poeziei nouă în Spania (Fr. Villaespesa)*, publicat inițial în 1912, în „Vieța nouă”, *Benito Pérez-Galdós, Santiago Rusiñol*, publicat inițial în 1920, în „Idea europeană” și *Ramón del Valle-Inclán*, publicat în 1924, în „Năzuința”, sunt reluate cu îmbunătățiri în 1939 în volumul *Lecturi Romanice*.

²⁸*Lirica populară spaniolă și Obiceiuri de Crăciun în Spania* din volumul *Pe urmele lui Don Quijote*, publicat în 1942, sunt capitole din lucrarea *Asemănări și analogii în folclorul român și iberic*, publicată în 1927.

funcție de criteriile de evaluare; ca atare, unele au fost înregistrate ca studii de popularizare, iar altele ca studii critice (studii de cercetare).

Cel de-al doilea capitol al tezei l-am dedicat secolului al XIX-lea, unde am prezentat *Scrierile despre literatura spaniolă anterioare lui Alexandru Popescu-Telega*. Astfel, din subcapitolul 2.1, Observații asupra contactelor culturale româno-spaniole în secolul al XIX-lea, reținem importanța profesorului de istorie și literatură universală Vasile Alexandrescu-Urechia (Universitatea din Iași), care, după căsătoria cu fiica medicului reginei Isabela a Spaniei, acționează ca un catalizator, favorizând crearea unor legături între cele două țări. Vasile Alexandrescu Urechia ține o serie de conferințe având ca temă istoria și civilizația iberică și scrie numeroase articole în presa locală. Publicațiile conțin considerații de ordin politic, demografic și istoric. De numele lui Vasile Alexandrescu-Urechia este legat și cel al studentului său, Ștefan Vârgolici, precursorul lui Alexandru Popescu-Telega.

Anunțam în introducerea lucrării intenția de a reliefa rolul activității lui Alexandru Popescu-Telega în evoluția hispanismului românesc, prin raportarea lucrărilor sale la studii anterioare și contemporane lui. Astfel, secțiunea 2.2 din prezentul capitol îi este dedicată lui Ștefan Vârgolici, autorul *Studiilor asupra literaturii spaniole*²⁹.

Publicate între 1868 și 1870, în revista „Convorbiri literare”, articolele prezintă pentru întâia oară publicului românesc Secolul de Aur spaniol. Primul articol îi este dedicat lui Cervantes, numerele 4, 5 și 6 din 15 aprilie, respectiv 1 și 15 mai 1869 sunt consacrate fondatorului teatrului spaniol, Lope de Vega și numerele 19, 20, 21 și 22, din 1, respectiv 15 decembrie 1869 și 1, respectiv 15 ianuarie 1870, dedicate vieții și operei lui Calderón de la Barca.

Deși conținutul articolelor are un preponderent caracter didactic, materialul documentar pus la dispoziție de Ștefan Vârgolici este bogat, studiile lui Ștefan Vârgolici fiind singulare în epocă. Articolele sunt eseuri scurte și conturează, atât particularitatea fiecărui scriitor, cât și specificul literaturii spaniole în general. Prezentarea *Studiilor asupra literaturii spaniole* a fost necesară pentru a constata nivelul cunoștințelor despre literatura spaniolă în vremea lui Alexandru Popescu-Telega și pentru a raporta studiile hispanistului la lucrări anterioare lui. Studiile lui Ștefan Vârgolici expun pentru întâia oară publicului românesc Secolul de Aur spaniol și reprezentanții săi de vârf: Cervantes, Lope de Vega și Calderón de la Barca. Articolele sunt eseuri scurte cu un puternic caracter didactic.

²⁹ Ștefan Vârgolici, *Studii asupra literaturii spaniole. Miguel de Cervantes, autorul lui Don Quijote*, „Convorbiri literare”, an II, nr. 18, Iași, 15 Noiembrie 1868, p. 324-329; nr 20, 15 Decembrie, Iași, 1868, p. 392-396.

Aceeași modalitate de expunere o vom întâlni la Alexandru Popescu-Telega în realizarea fișelor de autor în Pagini alese din literatura spaniolă cu însemnări în limba română, volum despre care am vorbit în secțiunea 3.1.1.3.2 aferentă capitolului 3.

Intitulat Alexandru Popescu-Telega în hispanistica secolului al XX-lea, capitolul 3 constituie partea cea mai amplă a lucrării.

Capitolul 3 debutează cu anii 1918-1941 (3.1.); datorită numărului covârșitor de articole pe care hispanistul le publică în diverse reviste și jurnale ale vremii, o parte dintre textele abordate au luat calea repertoriului pasiv, cum a fost cazul articolelor nepublicate în volum, a notelor de călătorie, a povestirilor pe care am ales să expunem succint în funcție de nevoile demonstrației noastre. Astfel, din articolele rămase izolat în jurnale am prezentat *Cu prilejul tricentenarului morții lui Cervantes*³⁰ (1916), *Teatrul spaniol contemporan. J. Benavente*³¹ (1919) și *Eroticii în proza spaniolă contemporană*³² (1926); din articolele republicate am prezentat volumele *Unamuno, extras din revista Năzuința*³³ (1924) și *Lecturi romanice*³⁴ (1939), iar din publicațiile cu conținut nou florilegiile *Prosatorii spanioli contemporani. Studii din literaturile neolatine*³⁵ (1923) și *Pagini alese din literatura spaniolă cu însemnări în limba română*³⁶ (1941).

Motivele care au stat la baza deciziei lui Alexandru Popescu-Telega de a-și grupa articolele anterior publicate în volumele mai sus menționate sunt distincte: în cazul volumului dedicat lui Unamuno bunăoară, motivul fragmentărilor era determinat de paginația limitată, numărul mare de articole necesitând o publicație independentă, în timp ce, *Lecturi romanice. Studii din literaturile neo-latine*, spre exemplu, reia în 1939 studii publicate între 1920 și 1930 pentru a aduna cât mai multe materiale dedicate exclusiv culturii, civilizației, limbii și literaturii spaniole pentru studenții lectoratului în funcția căruia a fost numit în 1939.

După ce epuizează inventarul studiilor anterior publicate, Alexandru Popescu-Telega publică volume cu conținut nou de informații. Este cazul florilegiilor anterior menționate în care, ca și în cazul volumului *Din viața și opera lui Unamuno*, întâlnim, atât traduceri, cât și mici biobibliografii ale autorilor a căror texte sunt traduse de hispanist.

³⁰ Alexandru Popescu-Telega, *Cu prilejul tricentenarului morții lui Cervantes*, „Vieța nouă”, nr. 4, Craiova, 1916, p.133-139.

³¹ Alexandru Popescu-Telega, *Teatrul spaniol contemporan. J. Benavente*, „Vieța nouă” XV, București, 1919, p. 19-27.

³² *Idem*, *Eroticii în proza spaniolă contemporană*, „Năzuința” V, Craiova, 1925, p. 1-9.

³³ *Idem*, *Unamuno, Extras din revista “Năzuința”*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1924.

³⁴ Alexandru Popescu-Telega, *Lecturi romanice*, Editura Casei Școalelor, București, 1939.

³⁵ *Idem*, *Prosatorii Spanioli contemporani*, Editura Cultura Națională, București, 1923.

³⁶ *Idem*, *Pagini alese din literatura spaniolă cu însemnări în limba română*, Editura Bucovina, București, 1941.

Din perioada 1941-1948 am prezentat culegerea de texte *Pe urmele lui don Quijote*³⁷, *Gramatica spaniolă (cu numeroase bucăți de lectură și exerciții)*³⁸ și culegerea despre poemele medievale spaniole, *Romancero* (1947)³⁹.

Având în vedere că majoritatea articolelor din *Pe urmele lui don Quijote* au fost scrise în perioada 1924-1935, criteriile noastre de evaluare au fost distincte. În analiza noastră ne-am raportat la perioada în care au fost scrise articolele, și nu la perioada publicării lor în volum.

Cu excepția culegerii *Romancero*, conținutul publicațiilor lui Alexandru Popescu-Telega nu este organizat nici tematic, nici cronologic, motiv pentru care, pentru claritatea și fluiditatea discursului analitic am ales să reorganizăm opera hispanistului, luând în calcul și o evaluare academică a lucrărilor.

Astfel, consultându-ne de inventarul publicațiilor din jurnale, întocmit în capitolul anterior, am identificat anul primului tipar și am prezentat cronologic opera (după cum am menționat deja, excepție a făcut volumul *Pe urmele lui Don Quijote*, înregistrat într-o etapă diferită datorită publicării târzii).

Cum precizam încă din introducerea acestui rezumat, organizarea tematică a identificat următoarele domenii de interes: folcloristică, critică literară, lingvistică și cultură și civilizație spaniolă. După o evaluare a textelor supuse analizei am delimitat articolele cu caracter popularizator de cele cu caracter academic; prin urmare, am făcut o distincție clară între studiile de folclor popularizatoare din volumul *Lecturi romanice*, cele din *Asemănări și analogii între folclorul român și iberic* sau cele din *Pe urmele lui Don Quijote* și volumul *Romancero*, înregistrat la secțiunea lucrărilor de cercetare.

Articolele *Lirica populară spaniolă*⁴⁰, *Ivan Iorgovan în poezia populară română și spaniolă*⁴¹, *Don Juan în legenda, teatrul și romanul spaniol și portughez*⁴², *Rodrigo și Daniel Sihastru*⁴³ și *Obiceiuri de Crăciun în Spania*⁴⁴, de pildă, au fost evaluate și prezentate drept studii popularizatoare.

O secțiune cu totul specială a fost cea dedicată notelor de călătorie și povestirilor cu și despre scriitorii spanioli, cunoscuți personal de hispanist. Alături de întregirea registrului publicațiilor hispanistului, ne-am bucurat de prezența acestor texte pentru a identifica un

³⁷ Alexandru Popescu-Telega, *Pe urmele lui Don Quijote...*

³⁸ *Idem*, *Gramatica spaniolă cu numeroase bucăți de lectură și exerciții*, Editura Ziarului "Universul", București 1942.

³⁹ *Idem*, *Romancero*, Editura Fundația Regele Mihai, București, 1947.

⁴⁰ *Idem*, *Lirica populară spaniolă*, „Năzuința”, nr. 6 Craiova, 1924.

⁴¹ *Idem*, *Ivan Iorgovan în poezia populară română și spaniolă*, în *Pe urmele lui ...*, p. 178-182.

⁴² *Idem*, *Don Juan în legenda teatrului și romanul spaniol și portughez*, în *Pe urmele lui ...*, p. 160-169.

⁴³ *Idem*, *Rodrigo și Daniel Sihastru*, în *Pe urmele lui ...*, p. 190-193.

⁴⁴ *Idem*, *Obiceiuri de Crăciun în Spania*, în *Pe urmele lui Don ...*, p. 193-196.

posibil plan strategic prin care Alexandru Popescu-Telega promova valorile culturii spaniole în spațiul românesc. Prin natura conținutului lor, jurnalele hispanistului sunt mici lecții de cultură și geografie, sau chiar adevărate ore de curs practic, ele găzduind întregi conversații în limba spaniolă. Reținem povestirile din volumele *Lecturi Romanice*, *Pe urmele lui Don Quijote* și de unde reamintim discuțiile cu localnicii ori prietenii scriitori, corespondența cu Ricardo León, discuțiile cu factorul poștal, indicațiile cerute pe străzi în drumețiile sale etc.

Pentru început Alexandru Popescu-Telega introduce cuvinte din vocabularului de bază al limbii spaniole pentru a le aminti repetitiv și pentru a le utiliza mai apoi vor în fraze scurte însoțite de traduceri. Același algoritm l-am întâlnit mult mai târziu, în 1990, în edițiile *Français facile*⁴⁵, prelucrate pentru a învăța ușor limba franceză. Este posibil ca acest tip de pedagogie să fi fost utilizat la nivel internațional; în spațiul românesc nu știm astfel de exemple, chiar să fi existat, meritele lui Alexandru Popescu-Telega trebuie relaționate cu intenția sa de a preda limba spaniolă, chiar și în cadrul unor note de călătorie.

Rezultatele demersului nostru la nivelul acestui capitol sunt următoarele:

1. În studiile sale folcloristică, Alexandru Popescu-Telega urmărește modul în care s-au sincronizat, s-au influențat și s-au armonizat temele și motivele populare românești în țările latine din Europa, cu precădere în Spania, și este de părere că indiferent de particularitățile unor etnii sau culturi diferite, fie ele la poli opuși ai continentului, condiția umană și aspectele sociale similare generează contexte similare. Prin urmare, foarte multe dintre asemănări sunt justificate *a priori*.

Din volumul *Asemănări între folklorul român și iberic* reținem inventarul de similitudini între jocurile copilăriei celor două popoare, *Șotronul* și *La rayuela*, *Bobicul* și *Las Chinas*, superstiții spaniole și corespondenții lor românesc, *Deochiul* și *El mal de ojo*, asemănările între datinile și obiceiurile în zilele de sărbătoare, cum ar fi *Sânzienele*, *Udatul* și *paperudele* și *Noche de San Juan*, mituri precum *Ielele* și *Xanas*, *Focurile vii* și *Las hogueras*, buruieni de leac românești și plante medicinale spaniole. Sunt prezentate sumar și câteva obiceiuri de Crăciun în Spania prin comparație cu cele românești. Astfel, umblatul cu Vasilca (umblatul cu steaua în dimineața Anului Nou) îl regăsim în *El candilejo* spaniol și umblatul cu colinda în dimineața de Moș Ajun își are echivalentul în colindul de întâmpinare a Regilor Magi. Confruntarea *Legendei Mănăstirii Argeșului* cu *Legenda Palatului din Madrid*, a

⁴⁵ Colecția *Français facile* este un proiect al editurii Prietenii Cărții, care se adresează persoanelor care au cunoștințe minime de limbă franceză, dar doresc să progreseze prin lectură. Fiecare carte (predomină epopeile: *Mahabharata*, *Iliada*, *Cântecul Niebelungilor* etc.) conține 1500 de cuvinte de bază și 3500 de cuvinte des utilizate, numite *mots faciles*, de unde și numele colecției. Cuvintele noi sunt inițial marcate cu o steluță și sunt traduse în subsolul paginii. Ulterior, cele care se repetă vor fi redactate în cursiv și va lipsi traducerea. Progresiv și repetitiv cuvintele vor fi utilizate în contexte diferite, sprijinindu-se un tip de învățare prin lectură.

basmul românesc *Sarea în bucate* și basmul spaniol *Xuanón del Cartezón*, povestea *Cucului și turturiceii* și omoloaga ei spaniolă *El cuco y la tortolica*, dicționarul frazeologic pus la dispoziție de hispanist, valoroasa colecție de expresii populare și proverbe românești și iberice sunt contribuția lui Alexandru Popescu-Telega la îmbogățirea cunoștințelor despre valorile culturale spaniole în spațiul românesc. Datele prezente în aceste lucrări sunt singulare în epocă.

Din volumul *Romancero* reținem faptul că, deși s-au mai făcut studii în domeniu (Nicolae Iorga, *Balada populară românească. Originea și ciclurile ei*⁴⁶ (1909), Ovid Densusianu, *Viața păstorească în poezia noastră populară*⁴⁷ (1922-1923), Petru Caraman *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*⁴⁸ (1923)), până în anul 1947 nu a existat un studiu specializat pe compararea folclorului românesc și spaniol, culegerea fiind inedit, atât în teza noastră, cât și în istoria hispanismului românesc.

Este important de consemnat faptul că Alexandru Popescu-Telega nu are pretenția să stabilească originile baladelor românești, ci doar vine cu o nouă viziune asupra modului de cercetare comparativă care nu exclude nici posibilitatea unei moșteniri pre-indoeuropene, nici influența spaniolilor, prin descendența din Traian, nici vreo contaminare, un împrumut sau vreun schimb între Pirinei, Alpi și Carpați.

Prin comparație cu placheta *Asemănări și analogii în folklorul român și iberic*, încadrată la studii de popularizare, lucrarea este bine organizată, dispune de un instrumentar critic, sunt invocate lucrările de referință la care se raportează studiul, exemplele pe care autorul le pune la dispoziția cititorului sunt traduse integral, referințele sunt complete, limbajul fiind unul academic.

2. Capitolul destinat lingvisticii spaniole (3.2.3.1.). înregistrează o serie de inedite în teza noastră. Descoperirea gramaticii profesorului spaniol Indalecio Gil y Reglero, delegat de Guvernul Spaniol să predea limba și literatura spaniolă comunității sefarzilor din România este deosebit de importantă datorită însemnătății sale în istoria hispanismului românesc. Fiind prima de acest gen, până în anul 1947 când apare gramatica lui Alexandru Popescu-Telega, credem că a avut rostul ei: nu doar pentru comunitatea sefarzilor din România, ci și în rândul iubitorilor Spaniei.

Gramatica spaniolă (cu numeroase bucăți de lectură și exerciții) este prima lucrare din domeniul lingvisticii spaniole de pe teritoriul românesc publicată de un român și va

⁴⁶ Nicolae Iorga, *Balada populară românească...*, p. 127- 161.

⁴⁷ Ovid Densusianu, *op.cit. Viața păstorească...*, p. 21-88.

⁴⁸ Petru Caraman, *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, „Anuarul Arhivei de folclor”, I, (1923), p. 53-105, II, (1933), p. 21-88.

rămâne așa timp de 21 de ani când, în 1963, Iorgu Iordan și Constantin Duhăneanu, public *Cursul de gramatică a limbii spaniole*⁴⁹.

Dincolo de importanța ei istorică în evoluția hispanismului românesc, însemnătatea *Gramaticii* lui Alexandru Popescu-Telega rezidă din însuși modul în care este concepută: faptul că un român gândește o culegere pentru români și o scrie în limba română face ca lucrarea lui Alexandru Popescu-Telega să fie superioară celei publicate anterior de Indalecio Gil y Reglero, nu din punct de vedere al calității informațiilor, lucru ce nici nu se pune în discuție, ci din punct de vedere al cantității informațiilor, care, în opinia noastră, nu au putut fi cântărite de lectorul spaniol. Misiunea lui era să umple un gol foarte mare, de unde și cantitatea informațiilor: noțiuni de lingvistică, exerciții practice, istorie și cultură, literatură medievală, renașcentistă, literatură contemporană, tabele de verbe, mic dicționar, care se amestecă și devin tulburi. Decizia lui Indalecio Gil y Reglero de a comasa cel puțin patru ani de studiu într-unul singur a fost una riscantă, motiv pentru care justificăm mențiunile lui când nu se declara satisfăcut de calitatea lucrării pe care se vedea obligat să o publice.

Alexandru Popescu-Telega declară în *Înștiințarea* care precedă gramatica sa, faptul că dorește să pună bazele unui nou mod de învățare a unei limbi străine. Elocvente în acest context sunt propriile declarații:

„Am întocmit deci o gramatică spaniolă care să ajute la pătrunderea spiritului graiului respectiv și la deslegarea tainelor lui, cât mai temeinic și durabil. Pentru înțelegerea regulilor ne-am sprijinit pe cât mai numeroase exemple.

N-am dat prea multe exerciții de traducere, pe care elevul și le poate face singur, pentru a aduce cât mai multe bucăți de lectură spaniolă ce nu se găsesc așa ușor.

Am stăruit asupra pronunției și accentului care, deși destul de deosebit de al graiului nostru, are superioritatea că se exprimă grafic întotdeauna acolo unde cade.

Pentru că spaniola are numeroase verbe neregulate am înțeles să le dăm conjugarea întregă, grupându-le pe neregularități.

De obicei gramaticile spaniole dau lista cuvintelor ce se întrebuințează cu prepoziții cât și noțiuni de metrică. Pentru a fi succinți, n-am putut da nici pe una nici pe celelalte.

Fără s-o transformăm într-un curs de gramatică istorică, ce rămâne de tipărit mai târziu, am strecurat deseori etimologiile cuvintelor și am dat la urmă un text de veche spaniolă, arătând caracteristicile deosebitoare, prea puține și aproape de neținut în seamă, față de marea unitate a limbii spaniole din toate timpurile. În sfârșit, am consultat și folosit la

⁴⁹ Iorgu Iordan și Constantin Duhăneanu, *Curs de gramatică a limbii spaniole*, Editura didactică și Pedagogică București, 1963.

alcătuirea ei, în primul rând neîntrecuta Gramática de la Lengua Española tipărită de Academia Española de la Lengua și apoi Ramón Menéndez Pidal, *Manual elemental de la gramática histórica española*, T. Navarro Tomás, *Manual de pronunciación española*, Vicente Salvá, *Gramática de la lengua castellana*, Sobrino, *Grammaire espagnol-française* (lista continuă) [...]”⁵⁰.

Am optat pentru reproducerea integrală a prezentării *Gramaticii* de însuși autorul ei, considerând că, pe lângă faptul că sintetizează foarte clar conținutul și scopul lucrării, Alexandru Popescu-Telega reușește să ne ofere și date despre felul în care se studiau limbile străine în acele timpuri, creionând imaginea învățământului românesc din acele vremuri; cărțile cu *expresiile deagata*, ghidurile de conversație din ziua de azi, erau materialele cu ajutorul cărora se învățau limbile străine. Accesul la textele spaniole era limitat; doar cei care studiau sau au studiat în trecut în Spania ori în afara granițelor aveau acces la ele.

Ca și în cazul gramaticii lui Indalecio Gil y Reglero, Alexandru Popescu-Telega își concepe lucrarea sub forma unui curs practic. Noțiunile teoretice sunt grupate pe capitole, fiind urmate apoi de exerciții care să pună în practică și să consolideze partea teoretică.

Spre deosebire de profesorul spaniol, Alexandru Popescu-Telega alege să integreze fragmentele de texte din literatura spaniolă în exerciții. Cunoștințele noi dobândite sunt prezente astfel în lecturi, atent alese, din operele unor scriitori precum: *Casta de hidalgos*, Ricardo León, *Quien no te conozca te compre*, Juan Valera, *Anecdote*, Francisco de Quevedo, *Quien supiera escribir*, Ramón de Campoamor, *La gitanilla*, Miguel de Cervantes etc. Alături de aceste texte literare sunt prezente și texte despre personalități ale culturii spaniole: El Greco și pictura sa *Bărbat nobil cu mâna la piept*, portretul lui Filip II pictat de Tiziano, texte despre tradiții spaniole: *Cantar los Reyes* (Cântecul Regilor magi), ori texte specifice unui curs practic: părți ale corpului omenesc, ora, expresii frazeologice (modismos) etc.

O altă deosebire față de gramatica lui Indalecio Gil y Reglero o consemnăm în cea de-a doua parte a lucrării, unde Alexandru Popescu-Telega ne oferă un curs complex despre evoluția limbii spaniole. Capitolul destinat *spaniolei vechi* ar putea fi o publicație aparte, el fiind extrem de valoros pentru traducătorii sau cercetătorii operelor din Epoca Medievală și Renaștere. Sunt explicate aici pe înțelesul tuturor noțiuni de fonetică, fonologie și vocabular.

Faptul că un român gândește o culegere pentru români și o scrie în limba română face ca lucrarea lui Alexandru Popescu-Telega să fie superioară celei publicate anterior de Indalecio Gil y Reglero, nu din punct de vedere al calității informațiilor, lucru ce nici nu se

⁵⁰ Alexandru Popescu-Telega, *Gramatica spaniolă ...*, p.10.

pune în discuție, ci din punct de vedere al cantității informațiilor, care, în opinia noastră, nu au putut fi cântărite de lectorul spaniol. Misiunea lui era să umple un gol foarte mare, de unde și cantitatea informațiilor: noțiuni de lingvistică, exerciții practice, istorie și cultură, literatură medievală, renașcentistă, literatură contemporană, tabele de verbe, mic dicționar, care se amestecă și devin tulburi. Decizia lui de a comasa cel puțin patru ani de studiu într-unul singur a fost una riscantă, motiv pentru care justificăm mențiunile lui când nu se declara satisfăcut de calitatea lucrării pe care se vedea obligat să o publice.

Nu dorim să lăsăm impresia că valoarea lucrării hispanistului se fondează pe deficiențele celeilalte. În opinia noastră, dincolo de orice comparație, cutezanța lui Alexandru Popescu-Telega de a gândi o metodologie proprie, pe care să o și facă funcțională, înainte ca normele acestei discipline să fie fixate, face ca meritele sale să transcendă aria mai multor discipline.

Raportată la *Cursul de gramatică a limbii spaniole* publicat de Iorgu Iordan și Constantin Duhăneanu, culegerii lui Alexandru Popescu-Telega îi lipsește partea de sintaxă, el ocupându-se, ca și profesorul spaniol, doar de morfologie.

Urmărind îndeaproape cele două culegeri pe care le despart 21 de ani, constatăm că bibliografia, cel puțin până în anul 1942, este aceeași; sistematizarea informațiilor este similară, doar metodică diferă, în cazul lui Iorgu Iordan și Constantin Duhăneanu este mai riguroasă, corespunzând noilor norme științifice de redactare a manualelor.

Seria lecturilor este considerabil îmbunătățită, aceasta cuprinzând și autori din literatura hispano-americană, cât despre lecțiile specifice cursurilor practice (ora, corpul omenesc etc.), ele lipsesc cu desăvârșire.

Dintre cele trei cursuri ale limbii spaniole doar unul singur este o gramatică, cel publicat de Iorgu Iordan și Constantin Duhăneanu și tot unul singur este un curs practic, *Gramatica spaniolă (cu numeroase bucăți de lectură și exerciții)* a lui Alexandru Popescu-Telega; *Gramatica spaniolă pentru usul românilor* a lui Indalecio Gil y Reglero este o culegere care oscilează între gramatică și curs fără a fi neapărat practic, dar cu siguranță util și valoros pentru acele timpuri.

3. Critica literară este reprezentată în acest capitol de volumul dedicat lui Unamuno, urmat de studiul de cercetare *Două drame de Lope de Vega interesând istoria și literatura românilor*, de câteva articole din volumele *Lecturi Romanice*, și anume, *Fr.*

Villaespesa, Benito Pérez-Galdós⁵¹, Santiago Rusinol⁵² și Ramón del Valle-Inclán⁵³, de articolul introductiv din *Prosatori spanioli contemporani*, intitulat *Literatura spaniolă contemporană*, finalizând cu ultimul capitol din *Romancero*, destinat în întregime literaturii comparate: *Teme din Romancero întâlnite în poezia populară română*.

Încă din lucrările *Două drame ale lui Lope de Vega interesând istoria românilor și Asemănări și analogii în folclorul român și iberic*, hispanistul își propune să urmărească ecourile culturii spaniole în literatura națională. Privitor la temele din *Romancero* întâlnite în poezia populară română, de pildă, Alexandru Popescu-Telega nu vine cu o teorie personală privind modul în care pătrunde cultura spaniolă pe teritoriul românesc; pentru el este mai puțin important dacă originea noastră se raportează la Traian, dacă influențele datează încă din vremea romanilor, vin din perioada cruciadelor ori vin dintr-o vreme mult mai îndepărtată, din preistoria unei culturi comune, proto-romane. Scopul lui Alexandru Popescu-Telega nu este cel de a stabili originea cântecelor populare românești, intenția lui nu este să judece influența sau originea comună, ci să constate asemănările dintre cele două culturi.

Alexandru Popescu-Telega este de părere că nu există coincidențe, iar faptul că anumite tipare coexistă în mai multe culturi, fie ele și îndepărtate din punct de vedere geografic, cum e și cazul Spaniei cu România, trebuie interpretat corespunzător.

Interesat de modul în care ajung poveștile spaniole pe teritoriul românesc, autorul va apela la studiile de cercetare din domeniu și pune la îndoială argumentele lui Nicolae Iorga, de pildă, care susține în *Balada populară românească. Originea și ciclurile ei*⁵⁴ faptul că baladele populare românești sunt influențate de cele sârbești, în care se resimt puternice influențe apusene., ale lui G. Dem Teodorescu, care este de părere că influențele nu vin doar de peste munți, ci vin și de peste Dunăre, de la bulgari și ale lui Ovid Densusianu, care consideră că păstoritul între Carpați, Alpi și Pirinei ar explica mai bine similitudinile dintre poeziile populare românești și cele apusene. Hispanistul nu este convins de argumentele prezentate de folcloriștii invocați și, „pentru respectul adevărului”, lansează o provocare cercetătorilor din domeniu, care ar trebui să investigheze mai serios izvoarele.

Volumul *Unamuno*, articolele omonime dedicate scriitorilor spanioli *Francisco Villaespesa*, Benito Pérez-Galdós⁵⁵, Santiago Rusiñol⁵⁶, Ramón del Valle-Inclán⁵⁷ și eseul

⁵¹ *Idem*, Benito Pérez Galdós, „Idea europeană” nr. 40, București, 1920, p. 11-13.

⁵² *Idem*, Santiago Rusiñol „Idea europeană” nr. 42, București, 1920, p. 10.

⁵³ *Idem*, *Literatura spaniolă contemporană. Ramón del Valle-Inclán*, „Năzuința” nr. 3, 1924, p. 24-28.

⁵⁴ Nicolae Iorga, *Balada populară românească...*, p. 10.

⁵⁵ *Idem*, Benito Pérez Galdós, „Idea europeană” nr. 40, București, 1920, p. 11-13.

⁵⁶ *Idem*, Santiago Rusiñol „Idea europeană” nr. 42, București, 1920, p. 10.

⁵⁷ *Idem*, *Literatura spaniolă contemporană. Ramón del Valle-Inclán*, „Năzuința” nr. 3, 1924, p. 24-28.

Literatura spaniolă contemporană din volumul *Prosatori spanioli contemporani* sunt prezentate sub forma unor succesiuni de date, analiza literară comparatistă fiind slab reprezentată. Fiecare autor beneficiază de o caracterizare proprie: hispanistul face referiri asupra felului în care este reflectată personalitatea fiecăruia în epocă, le sunt prezentate operele de referință și sunt oferite opinii personale și comentarii ale criticii de profil cu privire la operele amintite, sunt invocate idei și păreri ale unor nume ilustre din critica literară spaniolă.

Capitolul înregistrează și un mic *Studiu comparativ între lucrările lui Alexandru Popescu-Telega și cele ale contemporanilor săi* (3.1.3). Spre deosebire de studiile lui Ovid Densușianu (este analizat *Sufletul latin și literatura nouă*⁵⁸), mai aproape de literatura comparată, lucrările lui Alexandru Popescu-Telega sunt specializate pe literatura spaniolă, punându-se accentul pe particularitățile literaturii spaniole, iar de cele mai multe ori lipsesc comparațiile cu literatura popoarelor romanice, cum e cazul studiilor lui Ovid Densușianu. Hispanistul intră în detalii de specialitate, amănunte care lipsesc în cazul lucrărilor profesorului său, care adaptează și dizolvă uneori informațiile în contextul studiului limbilor și literaturilor romanice.

Comparativ cu *Istoria literaturii spaniole*⁵⁹, cursul lui Iorgu Iordan, lingvist la Catedra de Filologie Romanică a Universității din Iași (în cele 288 de pagini, Iorgu Iordan interpretează operele din Epoca Medievală și din Secolul de Aur al literaturii spaniole), abordarea lui Alexandru Popescu-Telega în volumele *Prosatorii spanioli contemporani* sau *Pagini alese din literatura spaniolă cu însemnări în limba română*⁶⁰ este similară. Faptul că ambii autori pun la dispoziția cititorilor textele în limba spaniolă marchează o reală evoluție spre deschiderea porților hispanismului românesc. Un plus al lucrărilor lui Alexandru Popescu-Telega sunt traduceri și explicațiile din notele de subsol. Particularitatea studiilor sale este dată de felul în care alege să se exprime: Alexandru Popescu-Telega folosește un limbaj colocvial, în timp ce lucrările lui Iorgu Iordan se remarcă printr-un stil riguros, o exprimare clară, precisă și atent argumentată.

După cum anticipam în introducerea rezumatului nostru, ultima parte din teza cuprinde exegezele cervantine și activitatea lui Alexandru Popescu-Telega de traducător.

Capitolul 4 îi este dedicat în întregime lui Miguel de Cervantes. Pentru a putea urmări coerența la nivelul întregului și omogenitatea subiectelor tratate am optat pentru o prezentare

⁵⁸Ovid Densușianu, *Sufletul latin...*

⁵⁹Iorgu Iordan, *Manuscris, Istoria literaturii spaniole*, Biblioteca Mihai Eminescu, Iași, 1929.

⁶⁰Alexandru Popescu-Telega, *Páginas ...*

anacronică; astfel, am extras studiile de popularizare care îl au ca subiect din corpusul general și le-am integrat în această secțiune.

Capitolul debutează cu *Precursorii lui Miguel de Cervantes în mediul literar românesc*. Din activitatea literară consemnată în această perioadă am prezentat articolul lui Ștefan Vârgolici, *Miguel de Cervantes, autorul lui Don Quijote*, articolele lui Alexandru Popescu Telega: *Taina lui Greco și a lui Cervantes* (1921)⁶¹, *Don Quijote timp de trei veacuri* (1925)⁶², *Hamlet și Don Quijote* (1928)⁶³, *Pe urmele lui Don Quijote* (1931)⁶⁴ și capitolul dedicat lui Cervantes din *Pagini alese din literatura spaniolă cu însemnări în limba română*⁶⁵, lucrări pe care le-am comparat cu o serie de articole din numărul dedicat centenarului Cervantes din „Noua Revistă Română” (1916).

În cea de-a doua parte a capitolului am stabilit direcțiile contribuției hispanistului la cunoașterea lui Cervantes în spațiul românesc. Corpusul de texte supuse analizei a cuprins toate articolele dedicate lui Cervantes în jurnalele vremii, monografia Cervantes din 1924 (reeditată în 1944) (4.2.3.1.) și studiul comparativ *Cervantes și Italia*⁶⁶ (4.2.3.2.). Ca și în cazurile precedente am raportat studiile, atât la publicații anterioare, cât și la publicații contemporane lui Alexandru Popescu-Telega.

Din analiza monografiei *Cervantes* remarcăm influența lirismului și retoricii lui Miguel de Unamuno. Ca și în *Viața lui Don Quijote și Sancho* (1905) exegeza lui Alexandru Popescu-Telega îl recrează pe scriitor prin prisma vieții sale, relaționând evenimentele importante și experiențele sale cu opera lui. Monografia *Cervantes*, cu date din viața autorului, șederea sa în Italia în slujba cardinalului Aquaviva, influența literaturii italiene în operele sale, pierderea brațului, anii de robie, scenariile existente în epocă privind încarcerarea sa, chiar dacă sunt cunoscute la nivel internațional, toate sunt subiecte inedite și necunoscute în România acelor vremuri.

În lipsa unor studii apropiate de anul apariției sale (1924), am comparat lucrarea lui Alexandru Popescu-Telega cu studiul lui Tudor Vianu și cu articolul lui Iorgu Iordan, *Sobre Don Quijote (Merás notas de lector) (Despre Don Quijote. Simple notițe de lectură)*⁶⁷, publicat în 1967.

Atât în studiul lui Tudor Vianu, cât și în cel al lui Iorgu Iordan, identificăm influența

⁶¹ Alexandru Popescu-Telega, *Taina lui Greco și a lui Cervantes*, „Sburătorul”, nr. 11, București, 1921, p. 190-192.

⁶² *Idem*, *Don Quijote timp de trei veacuri*, în *Pe urmele lui...*, p.10.

⁶³ *Idem*, *Hamlet și Don Quijote*, „Năzuința” VIII, nr. 3, 1928, pp. 39-46.

⁶⁴ *Idem*, *Pe urmele lui Don Quijote...*, p. 4-5.

⁶⁵ *Idem*, Miguel de Cervantes Saavedra în *Páginas escogidas...*, p. 179-188.

⁶⁶ Alexandru Popescu-Telega, *Cervantes și Italia*, Ed. Ramuri, Craiova, 1931.

⁶⁷ Iorgu Iordan, *Sobre Don Quijote ...*, p. 179-183.

lecturilor criticii cervantine din literatura universală, ambii folosindu-se de aceeași bibliografie menționată de hispanist în monografia sa. Iorgu Iordan invocă în studiul său exegezele publicate de Alexandru Popescu-Telega (este vorba și de volumul *Cervantes și Italia*) și îi recunoaște meritele „de a se fi folosit de surse originale și de a fi pus la dispoziție o bibliografie uriașă și informații verificate de surse directe, recunoscute la nivel internațional”⁶⁸.

Teza de doctorat susținută de Alexandru Popescu-Telega în 1931, este cea mai importantă și valoroasă lucrare a hispanistului. Recenzată cu elogii în „Arhivele Olteniei”⁶⁹ la momentul apariției sale, lucrarea este rezultatul eforturilor unor îndelungi cercetări de specialitate. Studiul este singular în istoria exegezelor cervantine din spațiul literar românesc chiar și în contemporaneitate. Originalitatea lucrării este dată de tema abordată: pe parcursul a 11 capitole⁷⁰, Alexandru Popescu-Telega relaționează opera lui Cervantes cu literatura italiană de până în acele vremuri, căutând reminiscențele lecturilor din perioada șederii în Italia în ansamblul operei sale. *Cervantes și Italia* este un exemplu de studiu de literatură comparată: aparatul critic este unul riguros, bibliografia studiată este vastă și fiecare afirmație este puternic argumentată. Studiul lui Alexandru Popescu-Telega servește drept martor unor mișcări de idei prilejuite în spațiul italian de opera lui Cervantes, lucrarea fiind un erudit depozitar de critică cervantină. Lucrarea ne oferă o imagine obiectivă, lipsită de orgolii naționale (cum e cazul unor studii italiene) privind rolul pe care l-a jucat cultura și literatura italiană în scrierile lui Cervantes.

Tot la secțiunea dedicată lui Cervantes merită să consemnăm articolul *Un drame roumain inspiré de l'épisode de Cardenio et de Lucinde de „Don Quichotte de la Manche”*⁷¹ prezentat la secțiunea 4.1.2.3.1. Articolul lui Alexandru Popescu-Telega privind drama *Cardenio de Grenada* scrisă în alfabet chirilic de Constantin Iorgulescu este un document relevant privind felul în care pătrunde Cervantes în secolul al XIX-lea în literatura română. Articolul marchează tranziția de la articolele de popularizare la studiile de cercetare, fiind rezultatul investigațiilor și eforturilor proprii ale hispanistului.

Separat de capitolul dedicat lui Cervantes, însă în interdependență cu acesta, am analizat versiunile românești ale romanului *Don Quijote*, raportându-ne la versiunea lui Alexandru Popescu-Telega. Astfel, capitolul 5, destinat traducerilor hispanistului analizează

⁶⁸ Iorgu Iordan, Paul Georgescu, *Studiile hispanice ...*, p. 16.

⁶⁹ C. D. Fort recenzează *Cervantes și Italia în „Arhivele Olteniei”* anul III, nr. 13, mai-iunie, 1931, p. 120.

⁷⁰ Teza are 12 capitole însă ultimul este un indice alfabetic de nume proprii.

⁷¹ *Idem*, *Une drame roumain inspiré de l'épisode de Cardenio et de Lucinde de „Don Quichotte de la Manche*, „Langue et littérature”, vol. IV, Nr. 1, București, 1948, p.49-71.

variantele românești ale romanului *Don Quijote*; astfel, am dezbătut modalități de traducere în câteva fragmente din variantele românești ale romanului *Don Quijote*; am folosit două versiuni anterioare, cea a lui Ștefan Vârgolici (1880-1890) și Alexandru Iacobescu (1935-1936), și două posterioare, aparținându-le lui Ion Frunzetti și Edgar Papu (1965) și Sorin Alegerea noastră a luat în calcul raportarea versiunii lui Alexandru Popescu-Telega la alte traduceri, acest lucru fiind posibil doar în cazul romanului *Don Quijote*, unde există mai multe versiuni de traducere.

După cum am menționat încă de la etapa prezentării instrumentarului critic al lucrării noastre, demonstrația s-a articulat în jurul conceptelor de *retraducere* și *intertexte de traduceri*. După ce am stabilit care sunt *Factorii care au determinat retraducerile romanului Don Quijote în spațiul literar românesc* (5.2.1.1.) am prezentat *Primele adaptări ale romanului* (5.3.): Traducerea romanului *Don Quijote din limba franceză* a lui Ion Heliade-Rădulescu și adaptarea fragmentului *Curiosul pedepsit* după Ion Luca Caragiale. Cea din urmă, a fost analizată de însuși Alexandru Popescu-Telega în articolul *Încercări de traducere ale lui Don Quijote în românește*, prilej cu care am putut extrage propriile sale viziuni asupra actului traducerii și asupra misiunii traducătorului.

O trăsătură a traducerii lui Alexandru Popescu-Telega rezidă din etica sa privind procesul traducerii: fidel originalului, versiunea sa este o traducere literală prin opțiune, ca atare, am decis să o analizăm în acest context.

Versiunea lui Alexandru Popescu-Telega este în opinia noastră prima traducere integrală calitativă. Nivelul de înțelegere a limbii spaniole a lui Alexandru Popescu-Telega se dovedește a fi net superior față de cel al lui Ștefan Vârgolici, ori a lui Alexandru Iacobescu, de pildă; hispanistul recuperează primele trei paragrafe din capitolul al IX-lea, pe care Ștefan Vârgolici le omite și o multitudine de referenți culturali traduși prin aproximare atât de junimist cât și de Alexandru Iacobescu care cel mai probabil nu se folosește de textul original ci de o traducere din limba franceză.

Pe lângă cunoștințele de limbă spaniolă, versiunea fiecărui traducător măsoară cunoștințele culturale, înțelegerea hermeneutică a textului. Astfel, propriul orizont cultural, alături de cunoștințele de limbă, cultură și civilizație spaniolă ale lui Alexandru Popescu-Telega, fac ca versiunea acestuia să se detașeze de cele anterioare; cât despre traduceri ulterioare, cele ale lui Ion Frunzetti/ Edgar Papu și Sorin Mărculescu, în lipsa unor modificări de fond și a unor contradicții în termeni, ultimile versiuni păstrează soluțiile găsite de Alexandru Popescu-Telega, nuanțându-le doar, lucru ce confirmă corectitudinea traducerii sale.

Concluzii

Înainte de a trage concluziile care se desprind în urma cercetării noastre se cuvine să menționăm câteva dificultăți întâmpinate în redactarea lucrării.

Prima mare provocare a fost bibliografia covârșitoare și reorganizarea cronologică a lucrărilor hispanistului. Faptul că a trebuit să căutăm fizic articolele menționate în volumele care îi recuperează activitatea, de cele mai multe ori în lipsa oricăror coordonate cu excepția titlului, a fost o muncă titanică, care a implicat cercetarea arhivelor vechi a tuturor publicațiilor cu care a fost relaționat Alexandru Popescu-Telega.

Cercetarea noastră a fost una de tip holistic, interdisciplinară, investigarea unui număr foarte mare de lucrări care aparțin mai multor discipline (istoriei literaturii, folclorului, lingvisticii, al geografiei lingvistice (cazul limbii euskare), traductologiei) a implicat foarte multe ore de lectură.

Cea mai mare provocare a acestei teze a fost însă lectura, alături de textul în original, a tuturor traducerilor celor două volume ale romanului *Don Quijote* (Heliade Rădulescu, Vârgolici, Iacobescu, Popescu-Telega, Frunzetti și Edgar Papu și Sorin Mărculescu, la care adăugăm fragmentele adaptate de Caragiale, variantele scurte, printre care o menționăm pe cea a lui Nicolaie Ciotori sau L. Șaineanu) și fragmentele analizate în lucrare din traducerea limba franceză a lui Florian, pentru a decide care dintre ele trebuie inclusă sau exclusă din demonstrația noastră.

Pe lângă orele de studiu din arhivele bibliotecilor s-au adăugat cele petrecute în Arhivele Securității Române. Se cuvine să menționăm că, abia după epuizarea investigațiilor din teren, care au implicat vizita satului Telega și Școala Telega din județul Prahova, ne-am adresat instituției CNSAS.

Credem că eforturile noastre au fost fructificate și am obținut o imagine unitară asupra activității hispanistului. Ineditul alăturărilor subiectelor, deloc întâmplătoare, ne-a adus însă în fața unei cercetări bazate pe o paradigmă eterogenă, activitatea fiind una cumulativă, de rezolvare a unor probleme condiționate de existența unor structuri și teme similare.

Coordonatele precise ale lucrării de față o diferențiază de orice lucrare anterioară (amintim cele două teze de doctorat invocate): Alexandru Popescu-Telega este protagonistul lucrării, judecățile de valoare sunt demonstrate prin analiză, prezentări de date și fapte.

Rezumând rolul lui Alexandru Popescu-Telega în istoria hispanismului românesc ne referim de fapt la contribuția sa la dezvoltarea acestei discipline.

La începutul lucrării înclinăm să credem că cercetătorul Alexandru Popescu-Telega învață „văzând și făcând”. Inițial ne prezenta valorile Spaniei constatând, parcă din mers, ce subiecte trebuie să aleagă pentru a stârni interesul publicului românesc. Spre exemplu, observăm că în prima jumătate a secolului al XX-lea, studiile sale păreau ghidate de un anume instinct: pline de patos și entuziasm, lucrările pierdeau din țintă miza lucrării. În fapt, indiferent de tematică, Alexandru Popescu-Telega urmărea un singur scop: să vorbească cât mai mult despre Spania.

La sfârșitul lucrării noastre nu mai credem în lipsa unei mize în lucrările sale: poate că Alexandru Popescu-Telega a învățat „văzând și făcând”, cum e și firesc de altfel, însă nu a fost ghidat de un instinct, ci de un plan, credem noi, bine gândit. Cu redundanța sa urmărește surescitarea publicului românesc. În opinia noastră, repetitivitatea informațiilor era și este necesară oricărui cutezător care vrea să deschidă porțile unui nou domeniu: cel al hispanisticii, în cazul de față.

Judecate cu criteriile de evaluare ale unui cercetător, studiile sale riscau să pară un amalgam de informații zigzagate, emoții, trăiri cu și despre valorile Spaniei. De la note de călătorie plonjăm în studii de folclor, la povestiri cu și despre personalități ale culturii spaniole, apoi în mici studii de lingvistică ori de cultură și civilizație.

Judecate în contextul mizei lui Alexandru Popescu-Telega, de a ajunge la un număr cât mai mare de cititori, a fost necesară diversitatea subiectelor și latura mondenă a unor articole precum *Pe urmele lui Don Quijote*, *Cum am cunoscut pe A. Palacio Valdés*, *Cu Don R. León la Santillana și Altamira* ori *Cu Don Ramón del Valle Inclán la teatru*.

Discuțiile academice și analizele critice privind opere din literatura spaniolă nu și-ar fi găsit locul decât printre cunoscători, ori în România acelor timpuri cunoștințele despre Spania erau limitate, la fel și cunoscătorii. Credem că aceasta a fost și opinia lui Alexandru Popescu-Telega când a decis să se adreseze unui public cât mai larg, adaptându-se la tot ce impunea acest lucru.

În afară de subiectele pe care le alege este nevoit să schimbe și registrul lingvistic. O miză secundară în demersul nostru a fost să demonstrăm că Alexandru Popescu-Telega alege deliberat formule de adresare mai prietenoase și coboară pretenția studiilor sale pentru a atrage cât mai mulți cititori care să se îndrăgostească de Spania și valorile ei.

Faptul că un studiu precum *Cervantes și Italia*, publicat în 1931, coexistă cu un studiu de popularizare precum *Santiago Rusiñol*, publicat în același an, denota faptul că hispanistul scade deliberat pretențiile studiilor sale când decide care este miza lucrărilor și cărei categorii de public se adresează.

Prezența unui număr impresionant de articole de popularizare nu ilustrează calitatea și nivelul studiilor sale, cum am fi tentați să credem la o primă vedere, cum de altfel au și crezut Eugenia Oprescu sau Iorgu Jordan, care afirmau că opera lui Alexandru Popescu-Telega are un preponderent caracter popularizator, punând această etichetă tuturor studiilor hispanistului.

Judecând după numărul foarte mare de articole popularizatoare și după o aparentă lipsă de uniformitate în conceperea studiilor, am fi îndreptățiți confirmăm aceste afirmații, însă la un nivel mai înalt lucrurile capătă altă perspectivă. Acțiunile sale devin coerente în ansamblul întregului, un întreg imposibil de vizualizat de către contemporanii săi.

Hispanismul ia naștere ca o consecință a interesului stârnit de acest tip de lucrări. Articolele lui Alexandru Popescu-Telega sunt un act de comunicare, studiul nostru nu se raportează doar la comunicarea de tip științific, ci și la cea comună, de tip jurnalistic, o comunicare cu valoare persuasivă, pragmatică. Asemeni traducerii lui *Don Quijote* realizată de Ion Heliade-Rădulescu, articolele hispanistului au un rol pregătitor.

După cum anticipam în paragrafele anterioare, comportamentul hispanistului se va schimba în perioada de după numirea sa ca lector. Eforturile din etapa anterioară dau roade, astfel încât categoria de public cărui i se adresează va fi formată acum din hispanofili, iubitori ai Spaniei, și studenții săi, care își doresc să devină hispaniști.

Noua etapă vine cu regruparea operei sale în volumele *Lecturi romanice, Studii din literaturile neolatine* publicat în același an, 1939, care reunește articole publicate între 1912 și 1924, volumul *Pe urmele lui Don Quijote* publicat în 1942, care reunește articole dintre 1924 și 1936, exegeza *Cervantes* publicată inițial în 1924 și reeditată în 1940. lucrările deja existente publicații noi. Organizarea articolelor sale în culegeri de texte a fost determinată de necesitatea de materiale didactice pentru studenții săi.

Perioada înregistrează, însă, alături de publicații noi (*Une drame roumaine inspirée de l'épisode de Cardenio et de Lucinde de Don Quijote de la Mancha* (O dramă inspirată din episodul lui Cardenio și Lucinde din *Don Quijote de la Mancha*), *Prosatori spanioli contemporani*, *Pagini alese din literatura spaniolă cu însemnări în limba română* *Romancero*, și numeroase traduceri din literatura spaniolă: Pedro Calderón de la Barca, *Viața este vis* (1942), Lope de Vega, *Fata cu urciorul* (1943), Lope de Vega, *Țărăncuța din Getafe* (1943), Lope de Vega, *Teatru ales* (1943), Miguel de Cervantes, *Iscusitul Don Quijote de la Mancha*, I-II (1944-1945).

Lucrarea noastră face dovada faptului că nu a existat hispanism înainte de Alexandru Popescu-Telega. Intervențiile lui Vasile Alexandrescu-Urechia și elevii acestuia, Andrei Vizanti și Ștefan Vârgolici, și începutul de exegeză cervantină inițiat la 1916 de „Noua

Revistă Română” au fost apariții meteorice și izolate. Era nevoie de perseverența, entuziasmul și înflăcărarea lui Alexandru Popescu-Telega, care a ieșit în plin șantier și s-a adresat unui număr uriaș de cititori, în speranța de a trezi interesul câtorva dintre ei și poate pasiunea semănată ar putea fi transmisă mai departe.

În opinia noastră, Alexandru Popescu-Telega a prilejuit apariția hispanismului ca disciplină de studiu în România, a făcut posibilă studierea limbii, culturii și civilizației spaniole, independent de studiul limbilor romanice, a îmbogățit considerabil repertoriul traducerilor din operele celor mai importanți scriitori spanioli, oferindu-ne prima traducere literară completă a romanului *Don Quijote*, traducerile celor mai importante piese din dramaturgia lui Lope de Vega, fondatorul teatrului clasic spaniol (*Fuenteovejuna* care face parte din volumul *Teatru ales*, sau *Fata cu urciorul*, *Țărănuța din Ghetafe*) și Calderón de la Barca, *Viața este vis*, a tradua alături de însuși Miguel Unamuno, *Simplul don Rafael, vânător și jucător de cărți*. Lui Alexandru Popescu-Telega îi aparține și prima traducere din limba română în limba spaniolă a unui autor român: este vorba de romanele lui Mihail Sadoveanu, *Un molino arrastrado por el Siret (Venea o moară pe Siret)*, *El zodiaco del Cáncer o en los tiempos del príncipe reinante Duca (Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă)*. Alexandru Popescu-Telega este cel mai prolific traducător al timpurilor sale, lucru pe care îl demonstrează repertoriul întocmit la capitolul 1.4.2.2.1.

Alături de traducerile romanului *Don Quijote*, Alexandru Popescu-Telega lasă moștenire exegezele lui *Cervantes*, recunoscute în însăși patria autorului și studiile *Cervantes și Italia și Romancero*, unice și de actualitate inclusiv în zilele noastre.

Ceea ce ne-a impresionat în traiectoria activității lui sunt nemărginita pasiune pentru Spania, entuziasmul, tenacitatea, răbdarea pașilor mici și stăruința de a-și vedea împlinit visul, calități care au avut o mare însemnătate la crearea unei imagini ample asupra cunoștințelor despre cultura și literatura spaniolă în România.

Intrând în posesia volumului *Romancero* am constatat că paginile cărții nu fuseseră tăiate încă de la legătorie. Eram primii lectori ai valoroasei lucrări care isca să rămână necunoscută în lipsa acestui demers. Interzicerea limbii spaniole în mediul cultural românesc și Noua Reformă a Învățământului din 1948, au făcut ca acest volum să fie deschis pentru prima dată în scopul studierii lui în această teză.

Lucrarea vine cu o serie de informații inedite, care pot constitui noi piste de cercetare: menționarea gramaticii lui Indalecio Gil y Reglero, de pildă, este un subiect demn de investigat. Nu se știe absolut nimic despre prezența lectorului spaniol, în 1930, în România și activitatea lui în școala deschisă pentru evreii spanioli. Condițiile în care cea care îi publică, în

anul 1934, *Gramatica limbii spaniole*, prima pe teritoriul României, este tipografia penitenciarului Văcărești, sunt o enigmă și o curiozitate pentru orice hispanist.

Supozițiile privind existența unei culturi proto-indo-europene ori influența limbii iberice în formarea limbii române, lansate în articolul destinat limbii basce, reiterate în *Asemănări și analogii în folclorul românesc și iberic* și în volumul *Romancero* încă îi frământă pe istoricii contemporani. Subiectul continuă să fie de actualitate.

Concluzia la care am ajuns la finalul cercetărilor stabilește în mod hotărât că demersurile persuasive ale hispanistului au avut consecințe. Pasiunea lui pentru spațiul iberic și perseverența pașilor mici au contribuit considerabil la crearea unei imagini ample asupra cunoștințelor despre cultura și literatura spaniolă. Nu putem stabili în ce măsură a influențat studiul *Cervantes și Italia* exegezele lui Sorin Mărculescu, de pildă, cum de altfel nu putem confirma nici influența ideologiei sale traductologice în versiunile ulterioare ale romanului cervantin. Cert este că opera sa a documentat și alte studii; dovadă stă faptul că Alexandru Popescu-Telega este prezent în bibliografia unor studii precum *Per la storia dei contatti ispano-romeni 1710-1932 (Pentru istoria relațiilor*

româno-spaniole între 1710-1932)*⁷², Ramiro Ortiz, *Saggi romeno-italo-ispanici (Înțelepți româno-italiano-spanioli)*⁷³, Claudiu Isopescu, *Tentația Spaniei. Valori hispanice în spațiul cultural românesc*⁷⁴, Sergiu Pavlicencu, etc. Încă din debutul lucrării noastre menționăm că Gabriel Martín del Río y Rico elogiaza monografia *Cervantes* din 1924 și o include în 1930 în catalogul secțiunii *Cervantes* din Biblioteca Națională din Madrid, ulterior fiind introdus și studiul *Cervantes și Italia*. Credem că prezența lor în lista bibliografiei universale despre Cervantes demonstrează faptul că meritele acestor lucrări sunt recunoscute mai departe de țara noastră.

Din fericire, majoritatea lucrărilor au putut fi recuperate, însă nu avem convingerea că suntem în posesia unei bibliografii integrale a operei hispanistului. Spre exemplu, într-o notă de subsol din *Două drame de Lope de Vega interesând istoria și literatura românilor*⁷⁵, Alexandru Popescu-Telega susține că publicația este de fapt un capitol desprins din monografia *Lope de Vega*, aceeași monografie pe care o invocă și Sergiu Pavlicencu în *Tentația Spaniei. Valori hispanice în spațiul cultural românesc*⁷⁶ însă pe care declară că nu a

⁷² Ramiro Ortiz, *Per la storia dei contatti ispano-romeni 1710-1932*, Editura Constantin Sfetea, București, 1935.

⁷³ Isopescu Claudiu, *Saggi romeno-italo-ispanici*, Ed. Angelo Signorelli, Roma, 1943.

⁷⁴ Sergiu Pavlicencu, *Tentația Spaniei. Valori hispanice în spațiul cultural românesc*, Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, Chișinău, 1999.

⁷⁵ Alexandru Popescu-Telega, *Două drame...*, p.1.

⁷⁶ Sergiu Pavlicencu, *Tentația Spaniei. Valori hispanice în spațiul cultural românesc*, Întreprinderea Editorial Poligrafică Știința, Chișinău, 1999, p. 148.

reușit să o procure. Din păcate, nici noi nu am reușit să găsim documentul, cel mai probabil manuscrisul a fost pierdut în urma bombardamentelor din București (1944), când Alexandru Popescu-Telega își pierde locuința, bunurile familiei fiind irecuperabile.

Pentru a explica această lipsă facem apel la studiul Liliane Corobca, *Controlul cărții: cenzura literaturii în regimul comunist din România*⁷⁷, care ne explică felul în care a funcționat instituția cenzurii, DGPT (Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor), între anii 1949-1977.

Studiul ne pune la dispoziție procese verbale desecretizate precum următorul:

„Noi, Baci Stelian, șef de birou și cenzor la prefectura județului Buzău, Al. Marcu, funcționar de legătură cu Comisia Aliată de control Ploiești, asistați de Dl. V Grigorescu, comisar din Poliția Orașului Buzău, am procedat la controlul librăriilor și tipografiilor din orașul Buzău, în sensul ordinului comisiei C.A.C. Ploiești și a Ministerului Informațiilor în privința aplicării art. 16 din Convenția de Armistițiu cu privire la retragerea din circulație a broșurilor și tipăriturilor de orice fel interzise.

Am continuat cu epurarea bibliotecilor publice și particulare din Prahova blocând cărțile interzise. De asemeni am ridicat un număr însemnat de volume de la Prefectura județului Prahova care le avea depozitate în subsol. Toate aceste cărți și publicațiuni cifrate la aproximativ 4000 de volume au fost transportate de noi la fabrica de hârtie Scăieni, procedând la distrugerea lor, prin introducerea direct în fierbătoare, de față fiind subsemnatul precum și Dl Maior, I.A. Ivaschievi, reprezentantul Comisiei Aliate de Control. Au fost epurate și locuințele particulare după ce acestea au fost eliberate de proprietarii arestați. [...]

Drept pentru care s-a încheiat procesul verbal în 3 exemplare⁷⁸.”

Este confirmat faptul că lucrările lui Alexandru Popescu-Telega⁷⁹ făceau parte din lista cărților interzise de comunism. Fragmentul reprodus ar putea explica felul în care a dispărut monografia lui Lope de Vega și cine știe câte alte articole rămase izolat în presă, „epurate” de comunism. Credem că același destin l-au avut și publicațiile despre Spania ale lui Vasile Alexandru Urechia ori Andrei Vizanti, care cel mai probabil au fost distruse de regimul comunist. Deși am avut referințe complete și a fost ușor să le reperăm, documentele nu mai există astăzi.

⁷⁷Liliana Corobca, *Controlul cărții: cenzura literaturii în regimul comunist din România*, Editura Cartea Românească, București, 2014.

⁷⁸*Idem*, p. 11.

⁷⁹Declarația Isabellei Vasiliu-Scraba poate fi găsită în cadrul articolului *Don Quijote în oglindirea cea fără de sfârșit* a fantasmei unei lumi de-a-ndoaselea, care poate fi consultat în arhiva electronică: <https://isabelavs2.wordpress.com/isabelavs-donquijote/>

Motivele pentru care anumite publicații trebuiau să fie distruse au fost stipulate la 23 februarie 1948, în congresul PMR⁸⁰. Printre alte prevederi se atrăgea atenția „să se ia atitudine împotriva influențelor streine și a atitudinii admirative în fața culturii în putrefacție din țările capitaliste occidentale”⁸¹.

Din studiul Liliane Corobca aflăm că anul 1948 venea cu schimbări hotărâtoare: desființarea întreprinderilor particulare asigura monopolul statului asupra librăriilor și anticariatelor: „acest lucru - ne spune autoarea- însemna instituirea controlului deplin al statului asupra întregii activități editoriale prin naționalizarea tuturor editurilor, tipografiilor și fabricilor de hârtie”⁸².

Instaurarea regimului comunist în România nu a condus doar la sfârșitul activității de hispanist a lui Alexandru Popescu-Telega, ci și la cele mai mari distrugerii ale fondului de carte din istoria României:

„Distrugerea masivă a cărților în primii ani de dictatură comunistă s-a produs într-o atmosferă de haos, incertitudine și lipsă a responsabilității. Frica de ofițerii sovietici care insistau să se respecte noile convenții și presiunea pe care aceștia o exercitau, precum și excesul de zel al multor funcționari a dus la pierderi irecuperabile. Deși primeau indicații să distrugă cărți cu conținut dușmănos sau fascist, publicate între 1917 și 1944, consilierii regionali înțelegeau să ardă întreaga bibliotecă iar cenzorii din București, veniți ulterior să vadă cum a decurs epurarea, descopereau că nu mai au ce controla.

În urma unei dispoziții a C.C.M., s-au distrus toate cărțile editate înainte de 23 august 1944, fără nici un fel de criteriu (Galați)

Nu mai există pentru moment o bibliotecă publică în funcțiune (Ploiești)”⁸³

Lista scriitorilor arestați în perioada comunistă este foarte lungă, motivele invocate cel mai des pentru privarea de libertate fiind cele de: „înaltă trădare”, „crimă și complot în scop de trădare”, „uneltire contra ordinii sociale”, „spionaj”, „omisiune de denunț” etc.

Considerăm că lucrarea era indispensabilă pentru stabilirea felului în care ia naștere fenomenul hispanic în România, care a fost contribuția lui Alexandru Popescu-Telega în tot acest proces și motivele pentru care opera sa nu a fost valorificată.

⁸⁰ Între 21 și 23 Februarie 1948 s-a sărbătorit Congresul de Unificare P.C.R. (Partidul Comunist Român) cu P.S.D. Partidul Social Democrat) și formare a partidului unic P.M.R. (Partidul Muncitoresc Român), ocazie cu care s-au definit noile obiectivele ale statului.

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² *Ibidem.*

⁸³ *Ibidem.*

Destinul tragic al unui om decăzut din drepturi, sărăcit în urma bombardamentelor celui de-al Doilea Război Mondial, în care și-a pierdut locuința și averea, persecutat și condamnat pe nedrept de regimul comunist este o parte necunoscută din istoria lui Alexandru Popescu-Telega pe care lucrarea noastră și-a luat misiunea să o întregască.

Bibliografie generală

Opera

I. Volume

A. Critică literară

Popescu-Telega, Alexandru, *Prosatori spanioli contemporani*, Editura Cultura Națională, București, 1923

Popescu-Telega, Alexandru, *Din viața și opera lui Unamuno*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1924

Popescu-Telega, Alexandru, *Cervantes. Viața și opera*, Colecția Oameni de seamă, București, 1924

Popescu-Telega, Alexandru, *Cervantes*, Editura Cultura Națională, București, 1924

Popescu-Telega, Alexandru, *Lirica portugheză de azi*, Editura Ramuri, Craiova, 1926

Popescu-Telega, Alexandru, *Rătăcirea lui Ion Vancea*, Editura Ramuri, Craiova, 1926

Popescu-Telega, Alexandru, *Asemănări și analogii în folclorul român și iberic*, Tiparul Prietenii Științei, Craiova, 1927

Popescu-Telega, Alexandru, *Cervantes și Italia*, Editura Ramuri, Craiova, 1931

Popescu-Telega, Alexandru, *Ovid Densusianu*, Editura Ramuri, Craiova, 1934

Popescu-Telega, Alexandru, *Lirica portugheză de azi*, Editura Ramuri, Craiova, 1935

Popescu-Telega, Alexandru, *Două drame de Lope de Vega interesând istoria și literatura românilor*, Editura Ramuri, Craiova, 1936

Popescu-Telega, Alexandru, *Lecturi romanice, Studii din literaturile neolatine*, Editura Casa Școalelor, București, 1939

Popescu-Telega, Alexandru, *Cervantes*, Editura Casa Școalelor, București, 1940

Popescu-Telega, Alexandru, *Páginas escogidas de la literatura española: con anotaciones en rumano*, Tipografia "Bocovina" I. E. Torouțiu, 1941

Popescu-Telega, Alexandru, *Încercări de traducere ale lui "Don Quijote" în românește*, Editura Casa Școalelor București, 1942

Popescu-Telega, Alexandru, *Pe urmele lui Don Quijote*, Editura Casa Școalelor, București, 1942

B. Lingvistică

Popescu-Telega, Alexandru, *Auteurs du programme*, manual pentru liceu, Editura Educației și Cercetării, Craiova, 1933

Popescu-Telega, Alexandru, *Gramatica franceză*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1933

Popescu-Telega, Alexandru, *Gramatica spaniolă cu numeroase bucăți de lectură și exerciții*, București, 1942

C. Folclor

Popescu-Telega, Alexandru, *Romancero*, Fundația Regele Mihai I, București, 1947

D. Beletristică

Romane:

Popescu-Telega, Alexandru, *Rătăcirea lui Ion Vancea*, Editura Ramuri, Craiova, 1926

Eseuri:

Popescu-Telega, Alexandru, *Idolul vremii*, Editura Ramuri, Craiova, 1930

II. Articole despre literatura spaniolă

Popescu-Telega, Alexandru, *Un reprezentant al poeziei nouă în Spania (Fr. Villaespesa)*, „Vieța nouă”, nr. 9, București, 1912, p. 362-385

Popescu-Telega, Alexandru, *Cu prilejul tricentenarului morții lui Cervantes*, „Vieța nouă” nr. 4, Craiova, 1916, p.133-139

Popescu-Telega, Alexandru, *Frații Alvarez Quintero*, „Sburătorul” nr. 1, București, 1919, p.187-190

Popescu-Telega, Alexandru, *Teatrul spaniol contemporan. J. Benavente*, „Vieța nouă” XV, București, 1919, p. 19-27

Popescu-Telega, Alexandru, *Taina lui Greco și a lui Cervantes*, „Sburătorul”, nr. 11, București, 1921, p.190-192

Popescu-Telega, Alexandru, *Concha Espina Tierras de Aquilon*, recenzie, „Năzuința”, nr. 4-5, Craiova, 1924, p. 90-91

Popescu-Telega, Alexandru, Alexandre Plana, *Antologia de Poetas Catalans Moderns*, recenzie, „Năzuința”, nr. 4-5, Craiova, 1924, p. 92-94

Popescu-Telega, Alexandru, *Despre Lirica populară spaniolă*, „Năzuința”, nr. 6 Craiova, 1924, p. 85-102

Popescu-Telega, Alexandru, *Literatura spaniolă contemporană: Ramón del Valle-Inclán*, „Năzuința”, nr. 6 Craiova, 1924, p. 8-13

Popescu-Telega, Alexandru, *Date din viața lui Unamuno*, „Năzuința”, nr. 9-10, Craiova, 1924, p. 2-15

Popescu-Telega, Alexandru, *Despre Unamuno poet*, „Năzuința”, nr. 14, Craiova, 1924, p. 7-28

Popescu-Telega, Alexandru, *Miguel de Unamuno, filosof și prozator*, „Năzuința”, nr. 17-35, Craiova, 1924, p. 10-18

Popescu-Telega, Alexandru, Sanchez de Enchiso, *El soneto en España*, „Năzuința”, nr. 8, Craiova, 1924, p. 43-45

Popescu-Telega, Alexandru, *Don Quijote timp de trei veacuri*, „Năzuința”, nr. 9-10, Craiova, 1925, p. 1-9

Popescu-Telega, Alexandru, *Eroticii în poezia spaniolă contemporană*, „Năzuința” V, Craiova, 1926, p. 1-9

Popescu-Telega, Alexandru, *Hamlet și Don Quijote*, „Năzuința” VIII, nr. 3, 1928, p. 39-46

Popescu-Telega, Alexandru, Luis Araquistán y Quevedo, *La Agonia Antillana*, recenzie, „Năzuința” VII, nr. 1, Craiova, 1928, p. 54-56

Popescu-Telega, Alexandru, Wenceslao Fernández-Flores, *Volvereta*, recenzie, „Năzuința” VII, nr. 2 Craiova, 1928, p. 50-51

Popescu-Telega, Alexandru, Ramon Menéndez Pidal, *Romancero*, recenzie, „Năzuința” VIII, nr. 1, Craiova, 1928, p. 52-54

Popescu-Telega, Alexandru, Arturo Campián Jaimebón, *Orígenes del pueblo Euskaldun*, recenzie, „Năzuința” VII, nr. 4, Craiova, 1929, p. 41-42

Popescu-Telega, Alexandru, Blasco Ibáñez, *En busca del Gran Kan*, recenzie, „Năzuința” VII, nr. 8 Craiova, 1929, p. 46-49

Popescu-Telega, Alexandru, *Interviu cu Ricardo León la Santinilla del Mar*, „Revista Fundațiilor”, București, 1941, p. 15

Popescu-Telega, Alexandru, *Încercări de traducere ale lui Don Quijote în românește*, „Revista Fundațiilor” nr.1, București, 1942, p. 132-158

Popescu-Telega, Alexandru, *Une drame roumaine inspirée de l'episode de Cardenio et de Lucinde de Don Quijotte de la Mancha*, „Langue et littérature” vol. IV, nr. 2, București, 1948, p. 162-201

Traduceri din și în limba spaniolă publicate în volum

Maragall y Gorina, Joan, *Laude*, Editura Cultura Națională, București, 1922

Leon y Ramón, Ricardo, *Iubirea iubirilor*, Editura Cultura Națională, București, 1922

Castelo Branco, Camilo, *Iubire de pierzanie*, Tipografia Ziarului “Universul”, București, 1927

Calderón de la Barca, Pedro, *Viața este vis*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1942

Lope de Vega, Felix, *Fata cu urciorul*, Fundația Regală pentru Literatură, București, 1943

Lope de Vega, Felix, *Țărăncuța din Ghetafe*, Fundația Regală pentru Literatură, București, 1943

Lope de Vega, Felix, *Teatru ales*, Editura Universul, București, 1943

Ferreira de Castro, Jose Maria, *Pădurea virgină*, Editura Gorjan, București, 1944

Cervantes Saavedra, Miguel, *Iscusitul Don Quijote de la Mancha*, I-II, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1944-1945

Sadoveanu, Mihail, *Un mulino arrastrado por el Siret*, Editura Meridiane, București, 1962

Sadoveanu, Mihail, *El zodiaco del Cancer*, Editura Meridiane, București, 1963

Medio, Dolores, *În căutarea Natalia Blay*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1964

Palacio Valdes, Armando, *Sora San Sulpicio*, Editura pentru Literatura Universală, București, 1966

Calderón de la Barca, Pedro, *Doamna Spiriduș*, Editura pentru Literatură, București, 1966

Traduceri publicate în reviste

Benavente y Martínez, Jacinto, *Toți avem interese*, „Năzuința” nr. 5, Craiova, 1928, p. 16

Crespo y Oliver, Federico, *Glasul oastei*, „Năzuința”, I, nr. 8, Craiova, 1925

Eça de Queiros, José María, *Spânzuratul*, „Năzuința”, Craiova, 1924, p. 102-113

Joiarle, Tomas, *Sfaturile unui tată* „Sburătorul”, București, 1920, p. 76-82

Machado, Manuel, *Gradina neagră și Toamna*, „Vieța nouă”, nr. 12, București, 1912, p. 233

Machado, Manuel, *Capa spaniolă și Cavalerul cu mana pe piept*, „Năzuința”, nr. 12, Craiova, 1928, p. 31

Maragall, Juan, *Cântec spiritual*, „Năzuința” nr. 5, Craiova, 1928, p. 11

Martínez Sierra, Gregorio, *Poemul muncii*, „Vieța nouă”, nr. 62, 1916, p. 64

Pardo Bazán, Emilia, *Vinerea patimilor*, „Năzuința”, nr. 8, Craiova, 1925, pp. 26-31

Rusiñol, Santiago, *Satul cenușiu și O noapte de iubire* „Ideea europeană”, nr. 42, București, 1920

Ramón Jimenez, Juan, *Grăiește Galan și Sonet*, „Năzuința”, nr 4, Craiova, 1928, p. 17-21

Unamuno, Miguel, *Simplul don Rafael, vânător și jucător de cărți*, „Năzuința”, nr. 10, Craiova, 1924, p. 35-37

Unamuno, Miguel, *Încercări (Ensayos)*, „Năzuința”, nr. 10, Craiova, 10 aprilie 1924 p. 59-64

Villaespesa, Francisco, *Moartea Satyrului*, „Vieța nouă”, nr. 9, 1912. p. 173

Valle-Inclán, Ramón, *Sonata de toamnă*, „Năzuința”, III, nr. 3, Craiova, 1924

Valle-Inclán, Ramón, *Memoriile Marchizului de Bradomín, Sonata de toamnă*, „Năzuința”, Craiova, 1924, p. 58-79

Bibliografie critică

Băiculescu, Dușu, G. Al., Sasu, Țimerman, Dorothea, *Échos ibériques et hispano-américaines en Roumanie*, Commission Nationale pour l'UNESCO București, 1959

Berman, Antoine, *Pour une critique des traductions : John Donne*, Gallimard, Paris, 1995

Călinescu, G., *Impresii asupra literaturii spaniole*, ediția a 2-a, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965

Ciorănescu, Alexandru, *Estudios de literatura española y comparada*, La Laguna, Bogotá, 1954

Durieux Christine, *Les théories de la traduction: approche épistémologique în L'histoire et les théories de traduction. Les Actes (3, 5, 7)*, Genève ASTTI, Berne, ETI Genève, 1997

Densusianu, Ovid Densusianu, *Sufletul latin și literatura nouă*, Ed. Casa Școalelor, București, 1922

Diaconu, Dana, *El hispanismo en Rumania. Desarrollo y estado actual*, Revista „Iberoamericana”, III, nr. 11, Pittsburgh, 2003

Iordan, Iorgu, Georgescu Paul, *Los estudios hispanicos en Rumania (Studiile hispanice în România)*, Societatea Română de Lingvistică Romanică, București, 1964

Isopescu, Claudiu, *Saggi romeno-italo-ispatici*, Ed. Angelo Signorelli, Roma, 1943

Ivanovici, Victor, *Un caftan pentru Don Quijote*, Ed. Ideea Europeană, București, 2011

Fedorov, Andrei, *Les fondements de la traduction*, Editura Vysaja Skol, Moscova, 1968

Gaos, Vicente, *Cervantes novelista, dramaturgo, poeta*, Ed. Planeta, Barcelona, 1979

Gheorghiu, Mihnea, *Prezența lui Garcia Lorca, Orientări în literatura străină*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957

Lungu Badea, Georgiana, *Tendințe în cercetarea traductologică*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2005

Lungu Badea, Georgiana, *Un capitol de traductologie românească, Studii de istorie a traducerii III*, Universitatea de Vest, Timișoara, 2006

- Lungu Badea, Georgiana, coordonator, *Contribuția traducerilor românești (sec. XVIII-XIX) din limbile franceză, italiană și spaniolă la dezvoltarea limbii și culturii române, a schimburilor culturale româno-occidentale*, Universitatea de Vest, Timișoara, 2008
- Lungu, Badea Georgiana, coordonator, *Contribuția traducerilor românești (sec. XVIII-XIX) din limbile franceză, italiană și spaniolă la dezvoltarea limbii și culturii române, a schimburilor culturale româno-occidentale*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2013
- Marcu, Lepădat, Basil, *Bibliografia rumana en español*, Instituto de Investigaciones Filológicas, UNAM, Mexic, 1972
- Munteanu, Colán, Dan, *Breve panorama de la hispanistica rumana*, „Revista de la Universidad de las Palmas de Gran Canaria”, Las Palmas, 2006
- Ortiz, Ramiro, *Per la storia dei contatti ispano-romeni 1710-1932*, Editura Constantin Sfetea, București, 1935
- Ortiz, Ramiro, *Leopardi și Spania*, „Memoriile Academiei Române”, secțiunea literară, seria III, Tom I, București, 1923-1924
- Pavlicencu, Sergiu, *Tentația Spaniei. Valori hispanice în spațiul cultural românesc*, Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, Chișinău, 1999
- Păunescu Ulmu, Traian, *Contribuții la sporirea umanității noastre*, „Universul Literar” anul XLVIII, Nr. 50, 1939
- Păunescu Ulmu, Traian, *Al. Popescu-Telega hispanista*, Ed. Bucovina, București, 1943
- Pillat, Ion, *Portrete lirice*, Ed. Cugetarea, București 1936
- Popa, Mircea, *Relații culturale și literare româno-spaniole de-a lungul timpului*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2007
- Popa, Mircea, *De la est spre vest. Priveliști literare europene*, Editura Eikon, Cluj, 2010
- Quilis, Antonio, *Métrica española*, tercera edición, Ediciones Alcalá, Madrid, 1975
- Sădeanu, Florența, *Paralele lexicale între limba română și limbile Ibero-Romanice, Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958
- Turgheniev, Ivan, *Hamlet and Don Quijote*, Chicago Review, vol. 17, no.4, Chicago, 1965,
- Vaillant, Alain, *Poezia: introducere în metodele de analiză a textelor poetice*, Editura Cartea românească, București, 1998
- Venutti, Lawrence, *The Scandals of translation: Towards an Ethics of Difference*, London and New York Routledge, 1998
- Venutti, Lawrence, *Translation change everything: Theory and Practice*, London and New York Routledge, 2013

Vianu, Tudor, *Cervantes, Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București, 1963

Vianu, Tudor, *Ceva despre arta traducerii, Literatura universală și literatura națională*, ESPLA, București, 1956

Vianu, Tudor, *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea, vol I*, Editura Academiei, București, 1956

Vianu, Tudor, *Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București, 1963

Vleja, Victoria Luminița, *Un capitol de traductologie românească în Studii de istorie a traducerii III*, Universitatea de Vest, Timișoara, 2008

Uscătescu, George, *Relaciones Culturales hispano-rumanas*, Madrid, 1950

Zlotescu-Cioranu, Ioana, *Introducción al hispanismo de Rumanía*, Revista „Arbor”, Huelva, 1972

Studii de istorie literară

Amzulescu, Alexandru, *Istoricul și bibliografia contactelor româno-iberice*, București 1945-1947

Brezuleanu, Ana Maria, *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1991-1944), Vol. I-VIII*, Editura Saeculum, București, 2006

Buranda T., *Istoria teatrului din Moldova*, vol. I, Iași, 1915

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundațiilor Regale, București 1941

Cartoian, Nicolae, *Les premiers éléments occidentaux dans la littérature roumaine*, Imprimerie Daupelet-Gouverneur, Paris, 1934

Cornea, Paul, *De la Alexandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, București 1966

Cornea, Paul, *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în volumul *De la Alexandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, București 1966

Carmelo Cunchillos, Jaime, *Traducciones inglesas del Quijote (1612-1800), La primera traducción inglesa del Quijote de Thomas Shelton (1612-1620), De clásicos y traducciones. Versiones inglesas de clásicos españoles (ss XVI-XVII)*, Ed. PPU, Barcelona, 1992

Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Editura Minerva, București, Vol. I-III, 1972-1975

Dumitrescu, Doinița, *Din istoria relațiilor culturale hispano-române (1960-1980)*, Universitatea București, București, 1981

Freiberg, Medeea, *Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București, 1970

Freiberg, Medeea, *Cervantes în România, Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București, 1970

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor*, I-III, Editura pentru literatură universală, București, 1968.

Lungu Badea, Georgiana, *Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Studii de istorie a traducerii (I,II)*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2006

Sveduneac, Carmen, *Entrevista con Dan Munteanu Colán*, “Genio maligno” nr. 19, 2016

Jurnale de călătorie

Alecsandri, Vasile, *Călătorii, misiuni diplomatice*, Editura [Scrisul Românesc](#), Colecția [Clasicii Români Comentați](#), Craiova, 1934

Iorga, Nicolae, *Câteva zile prin Spania*, Ed. Casa Școalelor, București, 1927

Iorga, Nicolae, *O mica țară latină: Catalonia și expoziția din 1929. Note de drum și conferințe*, Ed. Casei Școalelor, București, 1930

Monografii

Ciupală, Alin, Băleanu, Șerban, *Istorisiri de pe plaiuri câmpinene. Chipuri, locuri, întâmplări*, Editura Premier, Ploiești, 2013

Gramatici

Gil y Reglero, Indalecio, *Gramática española: Para uso de los rumanos*, Tipografia penitenciarului Văcărești, București, 1934

Iordan, Iorgu, Duhăneanu, Constantin, *Curs de gramatică a limbii spaniole*, Editura didactică și Pedagogică București, 1963

Cursuri în manuscris

Curs de Filologie romanică, Literatura și limba spaniolă, Note luate din prelegerile profesorului Ovid Densusianu, București, Litografia I. Dumitrescu, 1905-1905

Articole în periodice

- Bensimon Paul, *Présentation*, „Palimpsestes” nr. 4, Publication de la Sorbonne Nouvelle, 1990, pp. IX-1
- Caracostea, Dumitru, *Primul roman modern*, „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai, București, 1916, p. 102-107
- Caraman, Petru, *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, „Anuarul Arhivei de folclor”, I, (1923), p. 53-105, II, (1933), p. 21-88
- Ciurea, Alexandru, *Don Quijote prezentare roman*, „Pagini literare” nr. 4, Arad, 1916, p.75-77
- Ciotloș, Cosmin, *50 de ani de hispanistică în România*, „România Literară”, București, 2007
- Densusianu, Ovid Densusianu, *Viața păstoreasca în poezia noastră populară*, „Anuarul Arhivei de folclor”, I, București, 1923, p. 53-105, II, 1933, p. 21-88
- Fortunescu, Constantin Dumitru, *Prozatori spanioli contemporani* în „Arhivele Olteniei” anul III, nr. 13, Craiova, 1924, p. 284-285
- Gerota V., Constantin *Filosofia lui don Quijote*, „Universul literar” nr. 21, București, 1916, p. 3
- Gutiérrez, Cuadrado, *El hispanismo lingüístico*, „Insula” nr. 725, Barcelona, 2007
- Gracia Frago, Juan Antonio *Hispanismo, hispanista*, „Boletín de la Fundación Federico García Lorca”, nr.33-34, Santander, 2003, p. 45
- Iorga, Nicolae, *Shakespeare și Cervantes*, „Drum drept” nr. 18, București, 1912, pp. 265-266
- Iordan, Iorgu, *Unamuno și idea de progres*, „Manifest”, nr. 3, 1935, p. 4-5
- Iordan, Iorgu, *Miguel de Unamuno și noul spirit spaniol*, „Viața românească”, nr. 5-6, mai, 1935, p. 54-74
- Iordan, Iorgu, *Don Quijote*, „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 4, aprilie, 1939, p. 51-62
- Iordan, Iorgu, *Cu privire la lexicul limbilor ibero-romanice*, Revista de Filologie Romanică și Germanică, Editura Academiei Republicii Populare Romane, I, nr. 1, București, 1957, p. 93-105
- Lopez Savy, Paolo, *Miguel de Cervantes*, „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 101-102
- Lovinescu, Eugen, *În marginea lui Don Quijote*, „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 105
- Navarro Navajas, Gonzalo, *El hispanismo en la era global*, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Alicante, 2008

Skibinska, Elizbieta, *La retraduction, manifestation de la subjectivité du traducteur, Palimpsestes*, nr. 4, Publication de la Sorbonne Nouvelle, Paris, 1990

Ortiz, Ramiro, *Don Quijote enamorado de oidas*, „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 107-110

Păunescu Ulmu, Traian, *Contribuții la sporirea umanității noastre*, „Universul Literar” anul XLVIII, Nr. 50, 1939, p. 1

Păunescu Ulmu, Traian, *Al. Popescu-Telega hispanista*, Ed. Bucovina, București, 1943

Santoyo, Julio César, Verdager, Isabel, *De clásicos y traducciones. Versiones inglesas de clásicos españoles (ss XVI-XVII)*, Ed. PPU, Barcelona, 1892

Sădeanu, Florența, *Paralele lexicale între limba română și limbile Ibero-Romanice, Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958, p. 765-770

Șandru, Olteanu Tudora, Munteanu, Dan, *La hispanística en Rumanía*, București, „Monographical Review” 5, 1989, p. 128-139

Ursu, N. A, *Ierodiaconul Gherasim Putneanul de la Episcopia Romanului, un scriitor căutat timp de un secol și jumătate, Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, Iași, Editura „Cronica”, 1997

Vârgolici, Ștefan, *Studii asupra literaturii spaniole. Miguel de Cervantes, autorul lui Don Quijote*, „Convorbiri literare” an II, nr. 18, Iași, 15 Noiembrie 1868, p.324-329

Vianu, Tudor, *Moartea lui Don Quijote*, „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 111-112

Traduceri în periodice

Cervantes Saavedra, Miguel, *Don Quijote*, „Bucegiu”, București, 1879, traducere prescurtata, traducător, Gr. Haralamb Gandrea

Cervantes Saavedra, Miguel, *Don Quijote de la Mancha, Curiosul nepriceput*, cap. XIV, traducător Ștefan Vârgolici, „Convorbiri literare”, nr. 105, p. 2, nr. 11, p.413-426, nr. 12, p. 451-466, București, 1881; cap. IV, XXXIX, XL, XLI, „Convorbiri literare” nr. 9,10, 11, traducător Ștefan Vârgolici, București, 1882-188; cap. VI, “Timpul”, nr. 2, nr. 51-58, nr. 61, București, 1883; cap. XIII, „Convorbiri Literare”, nr. 6, București, 1884, pp.219-230; cap. VIII, I-IV „Convorbiri literare”, 1884-1885; capitolele I -XXXVIII „Convorbiri literare”, București, 1885-1890. partea I, capitolele XXXIII, XXXIV, XXXV, „Timpul” nr. 62-63, 1884*

Cervantes Saavedra Miguel, *Don Quijote de la Mancha*, fragment, „Amicul Copiilor”, București, 1891, traducător necunoscut

Cervantes Saavedra Miguel, *Don Quijote, cap. al IX-lea, Convorbire între Don Quijote și armingerul lui*, „Țara” nr. 67, București, 1893, p. 2-3

Cervantes Saavedra, Miguel, *Don Chichote de la Mance sau Cavalerul de tristă figură, prelucrat după Servantes pentru copiii români*, „Amicul Familiei”, IV, nr. 7–11, Cluj, 1894, traducător Zamfir Arbore

Cervantes Saavedra, Miguel, *Minunata poveste a iscusitului hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Editura Leon Alcalá, București, 1908

Cervantes Saavedra, Miguel, *Viața și aventurile viteazului și nobilului Don Quijote de la Mancha*, Editura Sfetea, București, 1910, traducător L.S.

Cervantes Saavedra, Miguel, *Don Quijote, Ce i s-a întâmplat cavalerului nostru când a ieșit în lume*, fragment, „Noua revistă română”, București, 1916

I. L. Caragiale, *Curiosul pedepsit*, adaptare după *Don Quijote* de Cervantes, „Românul”, nr. 96, p. 1-3, nr. 97, p. 1-3, nr. 98, p. 1-2, Arad, 1911

*Din necesități de informare enumerăm toate edițiile existente consultate

Traduceri

Cervantes Saavedra Miguel, *Don Quijote de la Mancha*, Edición del Instituto Cervantes, 2002

Cervantes Saavedra Miguel, *Don Chishot de la Mancha*, tradus în română după traducerea din franceză a lui Florian, Tipografia Heliad, București, 1840

Cervantes Saavedra Miguel, *Iscusitul Don Quijote de la Mancha*, Vol. I, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București 1944, traducător Alexandru Popescu Telega

Cervantes Saavedra Miguel, *Don Quijote de la Mancha* Vol. I, Editura Cugetarea, 1935-1936, traducător Alexandru Iacobescu

Cervantes Saavedra Miguel, *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Vol. I, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965, traducători Ion Frunzetti și Edgar Papu

Cervantes Saavedra Miguel, *Don Quijote de la Mancha*, vol. I, Pitești, 2002, traducător Sorin Mărculescu

Cervantes Saavedra Miguel, *Don Quichotte de la Manche*, Imprimerie de P. Didot L'Aîne, Paris, An VII, 1799, traduit de l'espagnol par Jean Pierre Claris De Florian

Lucrări de doctorat nepublicate

Isailă, Anca Elena, *Studii de Folclor Comparat. Identitate și Alteritate Culturală Europeană*, Universitatea Babeș Bolay, Cluj, 2011

Lozinski, Robert, *El hispanismo como modelo de integración cultural y sus caracteres rumanos*, Universitatea din București, 1998

Popa, Ana Maria, *Receptarea lui Cervantes în spațiul literaturii române*, Universitatea București, 2012.

Dicționare

***Dicționarul Academiei Române de la origini până la 1900, Editura Academiei, 1979

***Dicționarul Explicativ al Academiei Regale Spaniole RAE

Georgiana Badea Lungu, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, Editura Orizonturi Universitare, Edițiile I, II, II, Timișoara, 2003, 2008, 2012

Balacciu Jana, *Dicționar de lingviști și filologi români*, Editura Albatros, 1978

Păcurariu, Dimitrie, *Dicționar de literatură română, Scriitori, reviste, curente*, Editura Univers, 1979

Popa, Marian, *Dicționar de literatură română contemporană*, Editura Albatros, 1977

Țarălungă, Ecaterina, *Dicționar de literatură română*, București, 2007

Zaciu, Mircea, Papahagi Marian, Sasu Aurel, *Dicționarul scriitorilor români*, Ed. Fundației Culturale Române, București, vol. I-V, 1998-2000

Webografie

<http://www.contributors.ro/cultura/%E2%80%9Emangaierea-mi-o-mai-gasesc-cu-vechiul-meu-prieten-don-quiote/>

<http://atelier.liternet.ro/articol.php?art=1905>

<https://www.h-net.org/~cervant/csa/artics10/MarinCasalS10.pdf>

<https://isabelavs2.wordpress.com/isabelavs-donquiote/>

<http://cvc.cervantes.es/literatura/clasicos/quiote/edicion/parte1/cap01/default.htm>

<https://revistas-filologicas.unam.mx/anuario-letras/index.php/al/article/viewFile/372/370>

